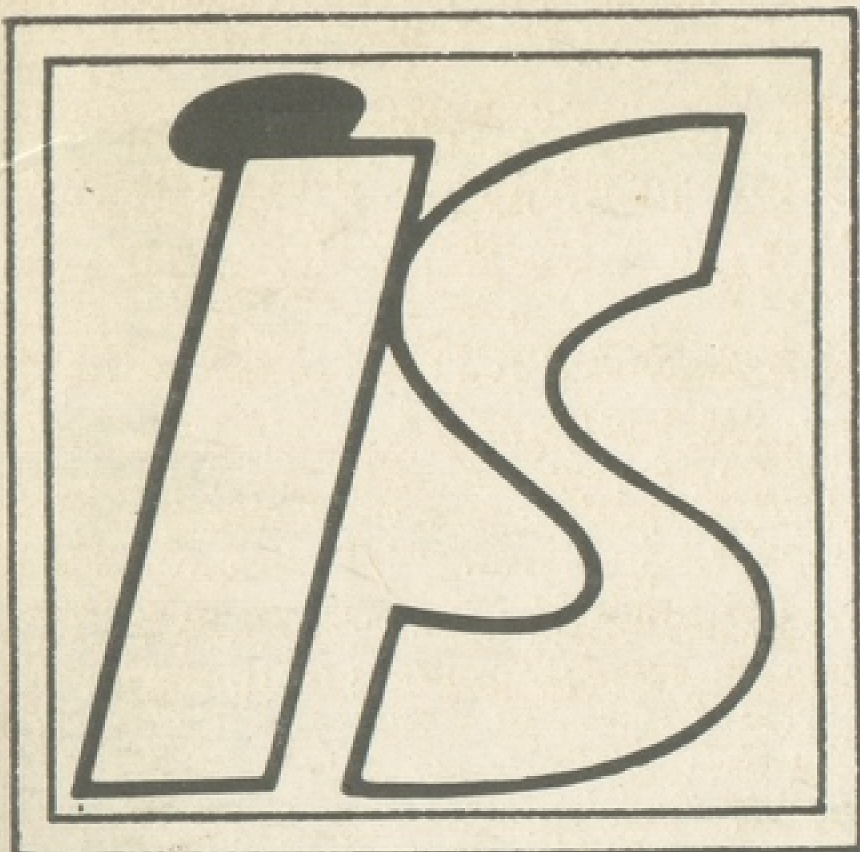

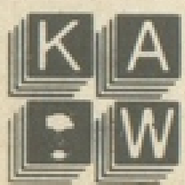
PTAKI
POLSKI

Wszystko, co ciekawe –
w Ilustracjach Samoprzylepnych,
do kolekcjonowania

w specjalnie
opracowanych zeszytach.

* Poczet królów polskich
* Samoloty, na których walczyli Polacy
* Gwiazdy muzyki rozrywkowej
* Polscy olimpijczycy
* Kontynenty – Afryka
* Stare samochody
* Ptaki Polski
* Od Aten do Moskwy
* Samochody wyścigowe
* Inne w przygotowaniu

NOWOŚĆ DLA KOLEKCJONERÓW

Autor: MARIA SAJKO

Ilustracje Samoprzylepne opracował: WŁADYSŁAW SIWEK

Opracowanie graficzne: BOŻENA CIESIELSKA-LESZCZYŃSKA JAN ROCKI

Redaktor serii: ADAM JOŃCA

Redaktor techniczny: ANDRZEJ BRONIAK

Druk: Prasowe Zakłady Graficzne RSW „Prasa – Książka – Ruch" w Koszalinie.
Zam. D-1061. Nakład 100 360. Format 20,5×18,5. F-26

Przygotowanie do druku Ilustracji Samoprzylepnych:
Dom Słowa Polskiego w Warszawie.
Druk Ilustracji Samoprzylepnych: Lubelskie Zakłady Graficzne

Ptaki to jeden z najsilniejszych i najmilszych akcentów środowiska przyrodniczego i najbliższego otoczenia człowieka. Zwracają na siebie uwagę swoją ruchliwością, śpiewem i ubarwieniem. Dzięki umiejętności latania prowadzą życie jawne, w zagrożeniu ratując się ucieczką. Łatwo je spostrzec, czasem dają się obserwować, ale same też obserwują otoczenie i zauważają prawie każdą w nim zmianę. Prezentowane w tej książce ptaki są z konieczności tylko wybranymi gatunkami spośród około 350 żyjących i spotykanych w Polsce. Przy czym gatunków zakładających u nas gniazda jest około 220, reszta pojawia się na wiosennych i jesiennych przelotach, spędza u nas zimę lub odwiedza sporadycznie. Każdy potrafi wymienić choć parę przykładów różnego wyglądu ptaków i zna trochę ich obyczaje. Ale często zdarza się, że osobniki dwóch różnych gatunków jesteśmy skłonni uważać za jeden lub nie rozpoznajemy już znanego nam ptaka, bo nie znajdujemy w jego upierzeniu tego, co przedtem zwróciło naszą uwagę. W obu przypadkach kierujemy się wyglądem ubarwienia – jedną z podstawowych cech gatunku. Należy jednak pamiętać, że jest to cecha zmienna, zależna od pory roku i wieku osobnika. Dorosłe ptaki mają ubarwienie najbardziej typowe dla swego gatunku w czasie poprzedzającym łączenie się ptaków w pary, stąd nazywane szatą godową. W tej też postaci są przedstawione w naszej publikacji. Jak widać to na wielu obrazkach, w większości upierzenie i ubarwienie samców jest bardziej strojne niż samic, u których często przeważają kolory szare i brunatne (np. kaczka krzyżówka). Czasami samiec i samica są do siebie bardzo podobne (np. sikora bogatka), a niekiedy bardzo trudne do odróżnienia (np. szczygieł). W przyrodzie i życiu człowieka ptaki spełniają bardzo ważną rolę. Między innymi są istotnym czynnikiem warunkującym równowagę biologiczną, są naturalnymi wrogami wielu owadów-szkodników, tępią gryzonie. Z tych względów, a także naukowych i czysto humanitarnych zasługują na powszechną ochronę. W Polsce prawną ochroną objęto 384 gatunki zwierząt, w tym wszystkie ptaki śpiewające. Pod tym pojęciem należy rozumieć nie tylko formalny zakaz zabijania ptaków i ich piskląt, niszczenie jaj i gniazd, ale także moralny obowiązek niesienia pomocy (dokarmianie w czasie zimy, zakładanie skrzynek lęgowych) tym ptakom, które mogą z niej skorzystać oraz nie zakłócanie spokoju i harmonii panującej w przyrodzie.

Kormoran czarny (Phalacrocorax carbo). Duży ptak wodny, długość ciała do 90 cm. Doskonale lata i pływa, świetnie nurkuje (nawet do głębokości 20 m i przez 2 min.). Gnieździ się głównie na Mazurach i Pomorzu. W bezpośrednim sąsiedztwie wód, zwykle w koronach wysokich drzew, zakłada kolonie lęgowe. Pisklęta, początkowo nagie i ślepe, pod troskliwą opieką rodziców szybko rosną i w lipcu wszystkie ptaki opuszczają miejsce kolonii. Pojedynczo lub stadkami udają się głównie na Wybrzeże, skąd we wrześniu lub październiku odlatują na zimowiska do krajów nad Morzem Śródziemnym. Przyloty wiosenne w lutym lub marcu. W Polsce jest objęty całkowitą ochroną gatunkową.

Perkoz dwuczuby (Podiceps cristatus). Ptak wodny pospolity w całej Polsce, długość ciała około 60 cm. Żywi się małymi rybkami. Zamieszkuje jeziora i stawy porośnięte pasem przybrzeżnej roślinności. Wśród trzcin, w niedostępnym miejscu buduje gniazdo w postaci pływającej tratwy. Pisklęta przez blisko miesiąc wychowują się pod skrzydłami rodziców, w tzw. kieszeniach. Wędrowny – do Polski przylatuje w marcu, odlatuje w październiku lub listopadzie. Gatunek chroniony.

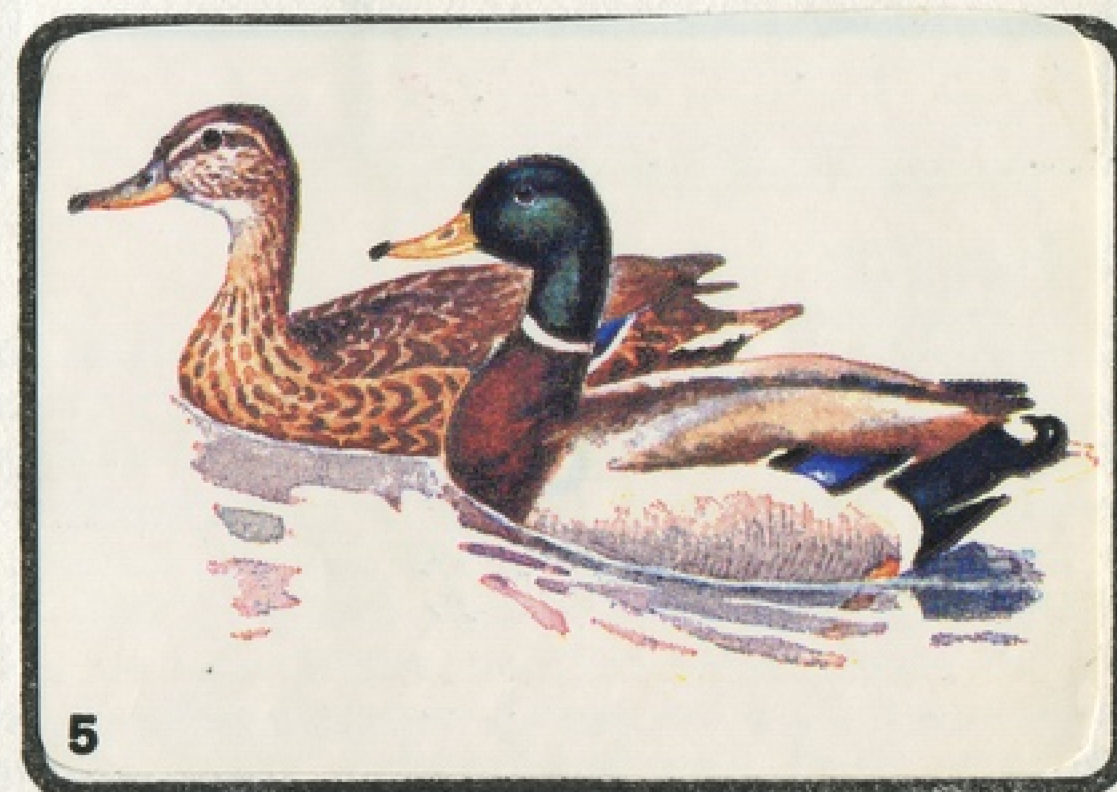

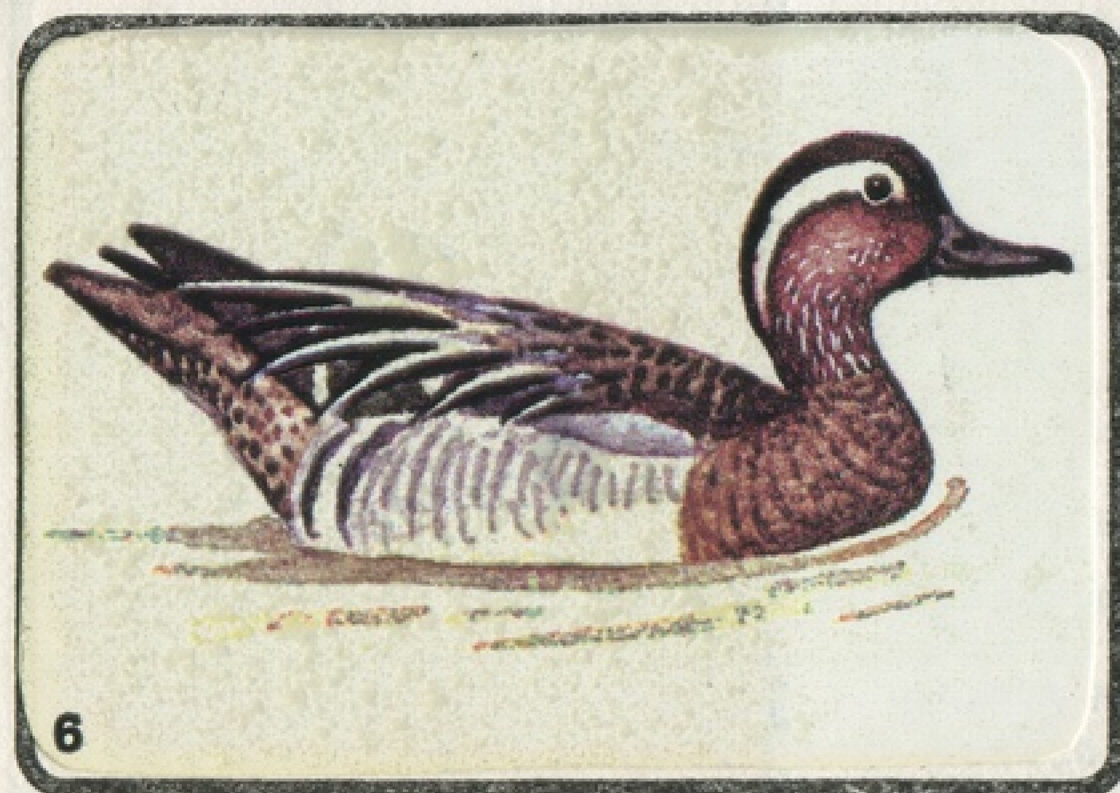
Łabędź niemy (Cygnus olor). Największy ptak żyjący w Polsce, długość ciała do 170 cm. Zamieszkuje jeziora, stawy i zatoki z przybrzeżnym pasem trzcin, najczęściej na Mazurach i Pomorzu. Żywi się roślinami i bezkręgowcami wodnymi. Wędrowny (wędruje w szyku klucza) – do Polski przylatuje w lutym lub marcu, odlatuje do zachodniej Europy późną jesienią, aż do nastania zimy. Gdy zima jest łagodna, część ptaków zostaje w kraju, tak jak wszystkie hodowane dla ozdoby w parkach i ogrodach. Gatunek chroniony.

Gęgawa (Anser anser). Przodek gęsi domowej. Największa z krajowych dzikich gęsi, długość ciała do 80 cm. Jedyna zakładająca u nas gniazda. Nielicznie zamieszkuje rozległe jeziora w odludnych okolicach, głównie na Mazurach, Pomorzu i Dolnym Śląsku. Gniazdo buduje w niedostępnym miejscu, wśród przybrzeżnych roślin. Żywi się wyłącznie roślinami, w poszukiwaniu pokarmu ptaki maszerują w szeregu, „gęsiego", podobnie też pływają. Wędrowna – do Polski przylatuje w końcu lutego lub marcu, odlatuje we wrześniu lub październiku. Wędrówki odbywa w szyku klucza, z głośnym gęganiem. Zimuje na wybrzeżach zachodniej i południowej Europy.

Krzyżówka (Anas platyrhynchos). Przodek kaczki domowej. Najpospolitsza z krajowych dzikich kaczek. Długość ciała do 60 cm. Zamieszkuje tereny nad płytkimi jeziorami, stawami, zalewami rzek i okolice podmokłe. Gniazdo buduje zawsze w suchym miejscu. Ptak ruchliwy i towarzyski. Żyje w małych lub większych stadkach, często przenosząc się z miejsca na miejsce. Niekiedy osiedla się na stawach parkowych dużych miast. Na zimę znaczna część naszych kaczek odlatuje, głównie na południe Europy, reszta pozostaje w kraju, natomiast większość krzyżówek spotykanych na naszych wodach zimą pochodzi z północy.

Cyranka (Anas querquedula). Kaczka równie pospolita w całej Polsce jak krzyżówka, lecz znacznie od niej mniejsza, długość ciała do 40 cm. Żyje na stawach, płytkich i spokojnych zalewach wód i mokradłach. Gniazdo, zwykle starannie ukryte, buduje wśród trzcin i przybrzeżnej roślinności. Towarzyska i mniej płochliwa od krzyżówki. Tworzy stadka do kilkudziesięciu sztuk. Wędrowna – do Polski przylatuje w marcu lub kwietniu, odlatuje od sierpnia do października. Zimuje w południowej Europie, nad Morzem Śródziemnym.

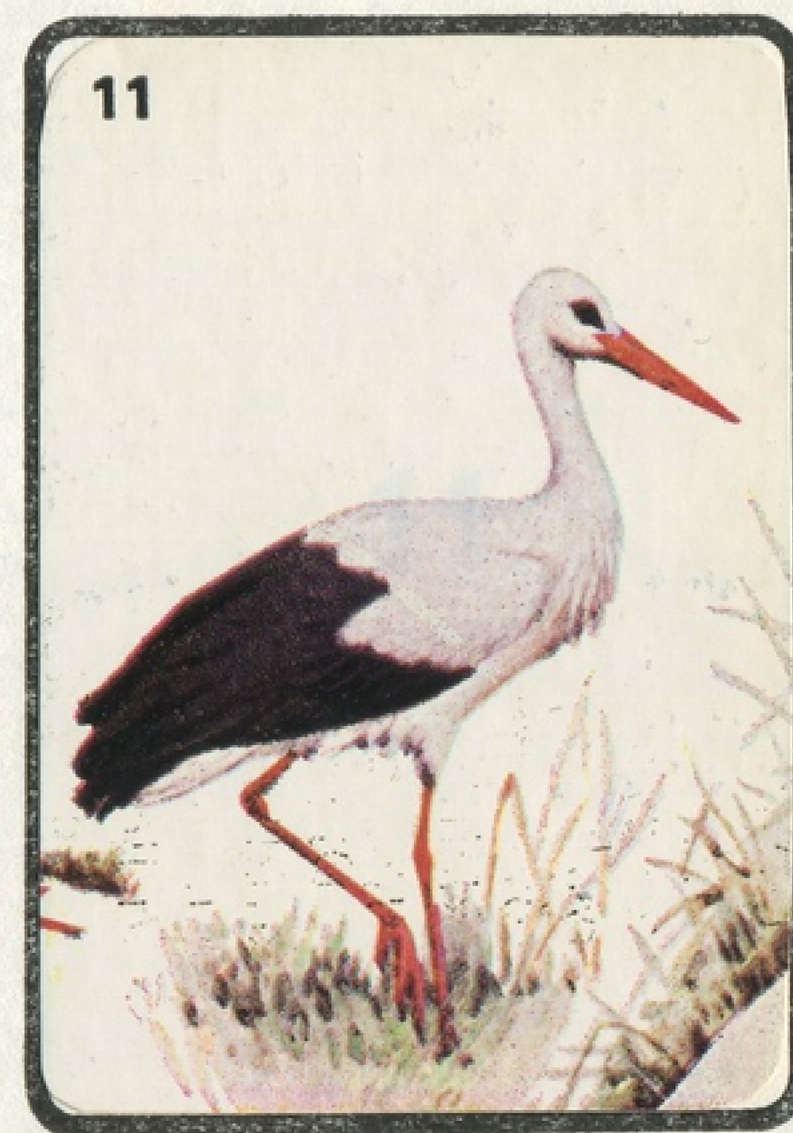

Czaple. P t a k i w o d n e, zbliżone wielkością do bociana, od którego łatwo je można odróżnić nie tylko po ubarwieniu, lecz także po charakterystycznym wygięciu szyi w kształt litery „S". Żywią się głównie zwierzętami wodnymi – rybami, żabami, ślimakami, a także owadami. Zamieszkują okolice w pobliżu jezior, rozlewisk i mokradeł. Gniazda budują w koronach drzew, po kilka na jednym drzewie, czasem tuż nad ziemią lub na ziemi. Miejsca, w których czaple mają swoje gniazda, nazywamy czaplińcami – są one, podobnie jak ptaki, objęte ochroną. Najpospolitsza w Polsce jest **czapla siwa** (Ardea cinerea). Przylatuje tuż po ustąpieniu mrozów, odlatuje na południe z końcem lata aż do nastania zimy. Jeżeli zima jest łagodna, część pozostaje w kraju. **Czapla purpurowa** (Ardea purpurea) jest w Polsce spotykana bardzo rzadko, gnieździ się nielicznie, a **czapla biała** (Egretta alba) obecnie pojawia się u nas tylko przypadkowo.

Ślepowron (Nycticorax nycticorax). Bliski krewniak prezentowanych obok czapli. Jest od nich znacznie mniejszy, długość ciała około 50 cm. Zwykle gromadnie zamieszkuje okolice jezior i rozległe mokradła. W odróżnieniu od czapli w ciągu dnia pozostaje w ukryciu, prawdopodobnie śpiąc, a dopiero nocą samotnie udaje się na łowy. Żywi się drobnymi zwierzętami wodnymi. Wędrowny – przylot w kwietniu, odlot od września do października. Rzadki, objęty ochroną.

Bocian biały (Ciconia ciconia). Jeszcze do niedawna był jednym z najpospolitszych ptaków w Polsce, dobrze znanym każdemu. Duży, długość ciała około 80 cm. Chętnie zakłada gniazda na domostwach człowieka lub w ich pobliżu. Osiedlenie się bociana na domu było uważane za dobry znak i dlatego stawiano na dachy stare koła lub podstawy z desek, by młode bociany właśnie tu założyły gniazdo i do niego powracały wiosną przez następne lata. Dzisiaj rzadko spotykamy gniazda bocianie i coraz częściej są one niezamieszkałe. Jedną z przyczyn jest na pewno osuszanie podmokłych łąk i rozlewisk, które są naturalnym środowiskiem bocianów, a ponadto powszechne stosowanie przez człowieka przeciw owadom-szkodnikom chemicznych środków trujących. Bocian biały nie żywi się głównie żabami, jak się o nim mylnie sądzi, ale przede wszystkimi dużymi owadami; często poluje też na drobne gryzonie. Wędrowny – do Polski przylatuje w połowie kwietnia. Osobniki dorosłe dobierają się w pary i przystępują do budowy nowych lub naprawy starych gniazd. Pisklętami opiekują się oboje rodzice. Bociany młode, do trzeciego roku życia, nie zakładają gniazd, lecz żyją w małych stadkach na łąkach i mokradłach, często w okolicach odludnych. Z początkiem sierpnia wszystkie ptaki gromadzą się na łąkach, na tzw. sejmiki, i w końcu miesiąca opuszczają Polskę. Wędrują aż do południowej Afryki, w szyku klucza.

Bocian czarny, zwany też hajstrą (Ciconia nigra). Nieco większy od bociana białego, jest ptakiem w Polsce rzadkim. W przeciwieństwie do swego krewniaka gnieździ się z dala od osiedli ludzkich – zwykle w rozległych lasach, w sąsiedztwie mokradeł i rozlewisk śródleśnych rzek. Ma też inne usposobienie; jest płochliwy, rzadko odzywa się charakterystycznym dla bocianów klekotem, unika otwartych pól i łąk. Żywi się głównie rybami i żabami, które łowi, brodząc w wodzie. Tak jak bocian biały jest ptakiem wędrownym. Przyloty do Polski i odloty bociana czarnego odbywają się trochę później niż jego białego krewniaka. W Polsce obydwa gatunki bocianów są objęte całkowitą ochroną.

Ptaki drapieżne są grupą wyróżniającą się bardzo mocno spośród innych ptaków. Z reguły są duże, o silnych i dobrze wykształconych skrzydłach, uzbrojone w mocny, hakowato zagięty dziób i ostre pazury. Są świetnymi lotnikami i mają doskonały wzrok. Zdobycz wypatrują z dużych wysokości, często kołując nad okolicą. W większości zamieszkują tereny górzyste, ale niektóre – także niziny. Gniazda, nazywane pieleszami, budują zwykle na wysokich drzewach, wśród lasu, lub na niedostępnych półkach skalnych. Dla człowieka stały się symbolem odwagi, siły i swobody, stąd często wybierano je jako temat godeł państwowych, zdobiono nimi sztandary i układano o nich pieśni i legendy.

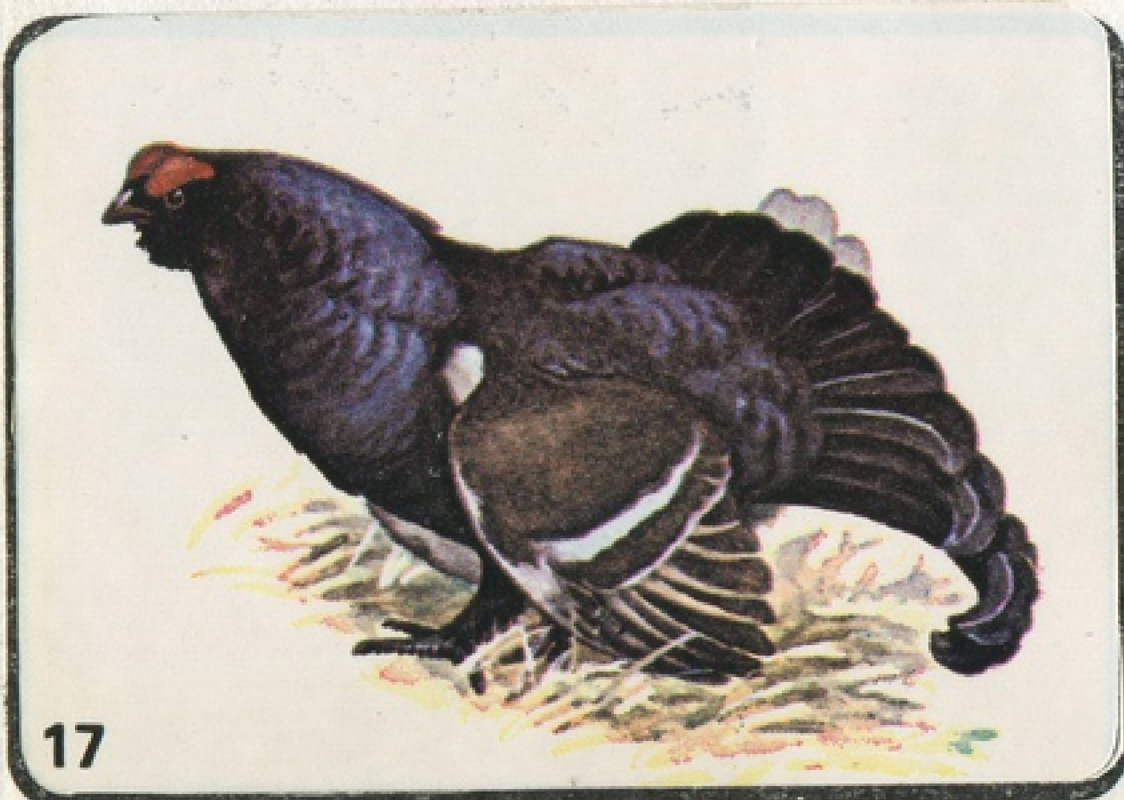
Jastrząb gołębiarz (Accipiter gentilis). Najpospolitszy ptak drapieżny występujący w Polsce. Długość ciała do 55 cm, rozpiętość skrzydeł – 120 cm. W locie można go rozpoznać po stosunkowo krótkich i zaokrąglonych skrzydłach i czterech poprzecznych pasach na długim ogonie. Gniazdo buduje w lasach. Zimę spędza zwykle w rejonie swego gniazdowania. Na otwartych przestrzeniach pokazuje się rzadko, w czasie polowań chętnie korzysta z osłony drzew, krzewów lub zabudowań, zaskakując ofiarę. Poluje na ssaki i ptaki, także domowe, dlatego był przesadnie tępiony. Dawniej był używany do pomocy w polowaniach na drobną zwierzynę, czyli sokolnictwie.

Orzeł przedni (Aquila chrysaëtos). Jeden z najwspanialszych ptaków drapieżnych, dawniej był rozpowszechniony w całej Polsce, dziś występuje rzadko i mimo całkowitej ochrony ciągle grozi mu wyginięcie. Długość ciała około 80 cm, rozpiętość skrzydeł 220 cm. Zamieszkuje rozległe lasy, nie zmienione gospodarką człowieka, z dala od zabudowań. W promieniu kilkudziesięciu kilometrów od gniazda poluje na duże ptaki, drobne i średnie ssaki, nie gardzi też padliną. W raz wybranym miejscu osiedla się na stałe, lecz młode orły przez pięć lat prowadzą wędrowny tryb życia – i właśnie wtedy najczęściej padają ofiarą bezmyślności człowieka.

Sokół wędrowny (Falco peregrinus). Należy do najszybszych i najprzedniejszych łowców spośród ptaków drapieżnych i dlatego był najchętniej używany do pomocy w polowaniach, nazwanych od jego imienia sokolnictwem. Długość ciała około 40 cm, rozpiętość skrzydeł do 1 m. Zamieszkuje lasy na terenie całej Polski, jest rzadkim okazem, mimo całkowitej ochrony. Gniazd nie buduje, zajmuje gniazda innych ptaków, a w górach często składa jaja wprost w zagłębieniu skały. Poluje głównie na ptaki, które łowi w locie, atakując z dużych wysokości, z prędkością przeszło 100 m/sek. Na zimę odlatują tylko młode ptaki, stare pozostają w kraju, często odwiedzając miasta.

16

Bażant obrożny (Phasianus colchicus). Został sprowadzony do Europy jeszcze w czasach starożytnych jako cenny ptak łowny. Długość ciała do 80 cm, waży około 1 kg. Hodowany dzisiaj lub żyjący w stanie półdzikim jest mieszańcem z odmianami sprowadzanymi następnie, m. in. z Mongolii, Chin i Japonii, i stąd w ubarwieniu jego występują znaczne różnice. Zamieszkuje u nas skraje lasów i zagajniki. W poszukiwaniu pokarmu odbywa wytrwale dalekie spacery, lata natomiast niechętnie i niezbyt daleko. Żywi się pokarmem roślinnym, także owadami, ślimakami, a nawet małymi kręgowcami. Wychowaniem potomstwa zajmuje się wyłącznie samica. W naszych warunkach utrzymanie gatunku wymaga ciągłego uzupełniania osobnikami z hodowli i sztucznych wylęgarni, gdyż często jaja, pisklęta i młode ptaki padają ofiarą naturalnych wrogów i kłusowników. Ponadto wymaga on stałego dokarmiania w okresie zimy. Bez tej pomocy utrzymałby się tylko przez kilka lat.

17

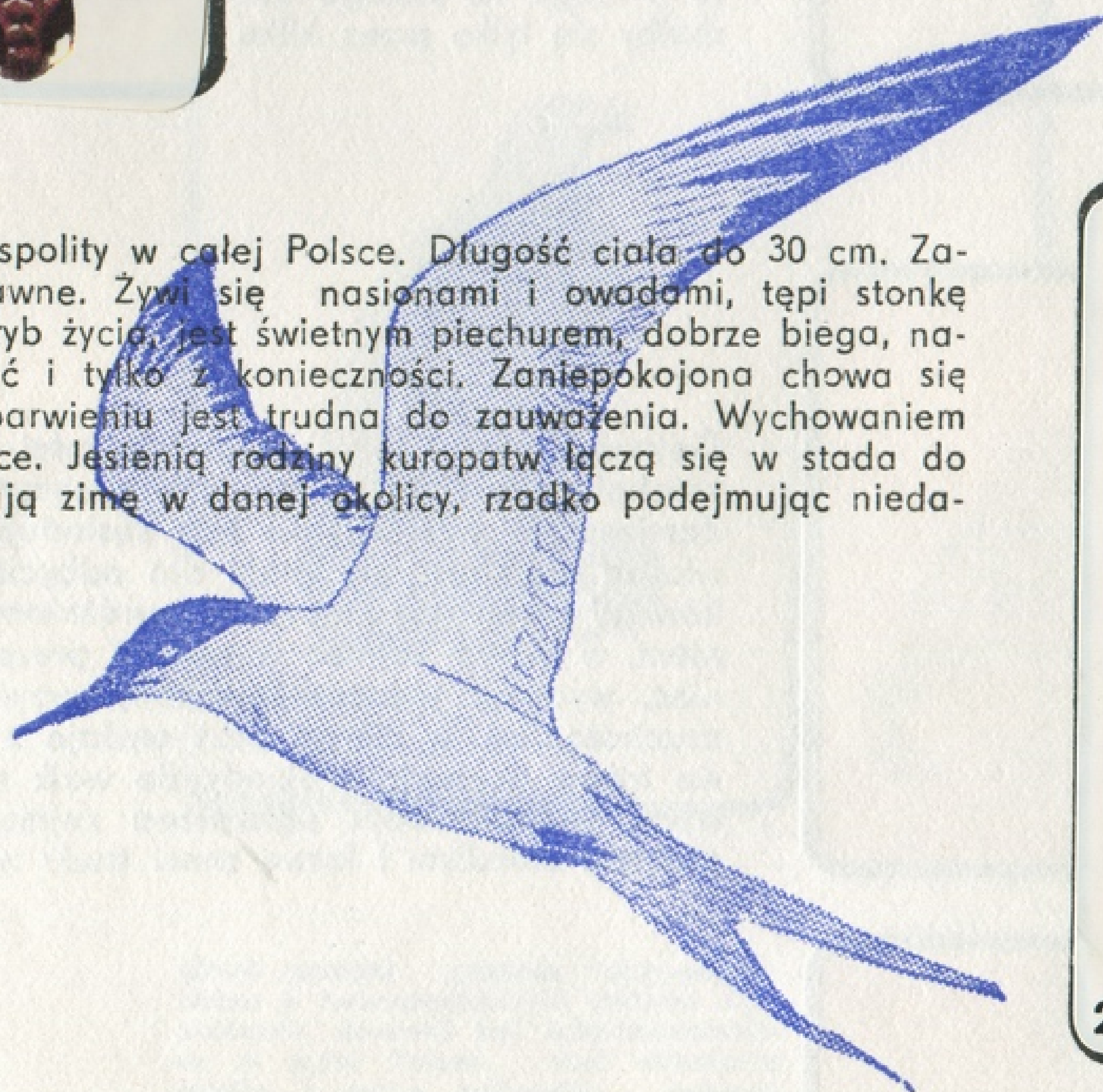
Cietrzew (Lyrurus tetrix). Ptak wielkości kury domowej, był dawniej rozpowszechniony w całej Polsce, dziś zachował się tylko w niektórych okolicach. Zamieszkuje przerzedzone lasy sąsiadujące z łąkami i moczarami. Na nich wiosną gromadzą się ptaki dla odbycia charakterystycznych dla nich toków. W tokowaniu cietrzewia wyróżniamy dwa etapy: pierwszy, zwany graniem, w którym samiec w pozycji prezentowanej na obrazku wykonuje taniec, wydając jednocześnie tony przypominające bulgot, i drugi, zwany czuchotaniem, w którym ptak wydaje z siebie okrzyk „czuszszyyy". W czasie toków dochodzi niekiedy do walk między samcami, lecz rzadko krwawych. Wychowaniem potomstwa zajmuje się tylko samica. Cietrzew jest ptakiem osiadłym i łatwo znosi trudy zimy.

18

Głuszec (Tetrao urogallus). Ptak osiągający wielkość indyka, dziś podobnie jak cietrzew występuje coraz rzadziej. Zamieszkuje rozległe, pierwotne lasy mieszane, w mniejszym stopniu iglaste, sąsiadujące z mokradłami. Wiosną na śródleśnych łąkach odbywają się toki cietrzewi. W postawie przedstawionej na obrazku, jeszcze przed wschodem słońca samce rozpoczynają tokowanie, początkowo na drzewie. Nie zmieniając postawy schodzą na coraz niższe gałęzie, aż wreszcie zlatują na ziemię. Towarzyszy temu „pieśń", w której wyróżnia się kolejno tzw. kłapanie, trelowanie, ton główny i szlifowanie, podczas którego samiec przestaje słyszeć. Wychowanie potomstwa, tak jak u cietrzewi, należy do samicy. Jest ptakiem osiadłym, na zimę nie odlatuje.

Jarząbek (Tetrastes bonasia). Ptak leśny średniej wielkości, długość ciała około 40 cm. Zamieszkuje głównie lasy mieszane, o gęstym podszyciu. Prowadzi osiadły tryb życia, a samce pilnie strzegą wybranego przez siebie terytorium. Wychowaniem potomstwa zajmują się oboje rodzice. Cała rodzina żyje zgodnie aż do jesieni, nawołując się ciągle wysokim i donośnym głosem. Ten zwyczaj jarząbków wykorzystywany jest przez myśliwych, którzy na piszczałkach, naśladując odpowiednie tony, zwabiają do siebie ptaka nawet na odległość kilku kroków.

Kuropatwa (Perdix perdix). Ptak pospolity w całej Polsce. Długość ciała do 30 cm. Zamieszkuje otwarte łąki i pola uprawne. Żywi się nasionami i owadami, tępi stonkę ziemniaczaną. Prowadzi naziemny tryb życia, jest świetnym piechurem, dobrze biega, natomiast lata na niewielką odległość i tylko z konieczności. Zaniepokojona chowa się wśród traw i dzięki ochronnemu ubarwieniu jest trudna do zauważenia. Wychowaniem potomstwa zajmują się oboje rodzice. Jesienią rodziny kuropatw łączą się w stada do kilkudziesięciu sztuk i w nim spędzają zimę w danej okolicy, rzadko podejmując niedalekie wędrówki.

Kukułka, zwana też gżegżółką (Cuculus canorus). Podobna z wyglądu do ptaków drapieżnych, długość ciała około 30 cm. Jest rozprzestrzeniona w całej Polsce. Zamieszkuje lasy, zagajniki i parki. Choć jest ptakiem ruchliwym, trudno ją zauważyć, najczęściej siedzi ukryta w koronach wysokich drzew. Żywi się głównie owadami dorosłymi i gąsienicami motyli. Znane prawie wszystkim „kukanie" jest śpiewem samca. Żyją samotnie, nie tworzą par ani nie wychowują swego potomstwa. W ciągu wiosny samica znosi do 18 jaj w dużych odstępach czasu, składając je do gniazd innych ptaków. Wędrowna — przyloty wiosenne w kwietniu, odloty od końca lipca do października.

Żuraw (Grus grus). Jeden z największych ptaków naszej fauny, długość – 140 cm, wysokość – 120 cm, rozpiętość skrzydeł do 240 cm. Pióra u nasady skrzydeł są wydłużone, lekko faliste i tworzą ozdobny pióropusz przysłaniający całkowicie ogon. Zamieszkuje okolice otwarte z rozległymi bagnami, także sąsiadujące z polami uprawnymi. Gniazdo ściele w niedostępnym miejscu na bagnie. Wychowaniem potomstwa zajmują się oboje rodzice. Jest ptakiem bardzo ostrożnym i czujnym, zaniepokojny odzywa się donośnym głosem, nazwanym klangorem. W czasie wiosennych i jesiennych przelotów, odbywanych w szyku klucza, można usłyszeć głos żurawia, mimo że ptaki lecą na znacznej wysokości. Zimuje w środkowej Afryce.

Drop (Otis tarda). Największy ptak lądowy w Polsce. Osiąga długość około 1 m i wagę 16 kg. Zamieszkuje płaskie, otwarte przestrzenie, rozległe i żyzne pola uprawne. Żywi się pokarmem urozmaiconym: roślinnym i zwierzęcym. Jest ptakiem osiadłym, jesień i zimę spędza w stadach. Wiosną od stada odłączają ptaki dorosłe i samice wybierają miejsca gniazdowania, one też zajmują się wychowaniem potomstwa.

Bojownik, zwany też batalionem (Philomachus pugnax). Ptak wielkości kosa. Zamieszkuje tereny otwarte, z rozległymi bagnami. Wędrowny – od końca lipca do października odlatuje na zimowiska do Indii lub Afryki, przylatuje wiosną, od końca marca do maja. Po powrocie ptaki w małych stadkach gromadzą się na suchych wyniesieniach pośród bagien dla odbycia toków. Samce w szacie godowej mają z tyłu głowy i po bokach szyi długie pióra, które stroszą w okazałą tarczę. Kolory piór są tak różnorodne, że nie spotkano dwóch ptaków identycznie ubarwionych. Na tokowisku samce w całkowitym milczeniu prezentują okazałość swego stroju, staczając jednocześnie ze sobą bezkrwawe, choć wyglądające dość groźnie walki, od których właśnie otrzymały swoją nazwę. Po odbyciu toków ptaki rozlatują się po okolicy, a wychowaniem potomstwa zajmują się tylko samice.

Kokoszka wodna, zwana też kurką wodną (Gallinula chloropus). Pospolity ptak wodny, rozprzestrzeniony w całej Polsce nad jeziorami, stawami i różnego rodzaju zbiornikami wodnymi z pasem przybrzeżnej roślinności. Długość ciała około 30 cm. Sylwetkę pływającej na wodzie kokoszki można poznać po zadartym w górę ogonie i białych piórach podogonowych oraz po czerwonej blaszce skórnej nad dziobem. Żywi się pokarmem różnorodnym, zwykle wyławianym z wody. Gniazdo buduje w pobliżu wody, na ziemi, ukryte wśród roślin. W ciągu roku kokoszka wyprowadza dwa lęgi, a wychowaniem potomstwa zajmują się oboje rodzice. Jesienią ptaki łączą się w niewielkie stadka i od września do listopada, zależnie od pogody, odlatują na zimowiska na zachód Europy lub na Bałkany. Powracają w marcu lub kwietniu. Gdy zima jest łagodna, część ptaków pozostaje w kraju.

Łyska (Fulica atra). Jeden z najpospolitszych ptaków wodnych w Polsce, prawie wielkości kaczki. Z daleka łatwa do rozpoznania po białej tarczce skórnej nad dziobem. Licznie zamieszkuje wszystkie zbiorniki wodne porośnięte pasem przybrzeżnej roślinności, dając o sobie znać głośnym nawoływaniem. Żywi się pokarmem urozmaiconym, za którym dobrze i uporczywie potrafi nurkować. Gniazdo w postaci pływającej platformy buduje wśród trzcin. Wychowaniem potomstwa zajmują się oboje rodzice. Od połowy sierpnia ptaki łączą się w duże stada i od października do grudnia odlatują na zimowiska w okolice alpejskie lub wybrzeża Bałkanów. Przyloty wiosenne zwykle w marcu. Część ptaków zostaje na zimę w kraju, lecz większość obserwowanych na nie zamarzniętych wodach łysek jest u nas gośćmi z północy.

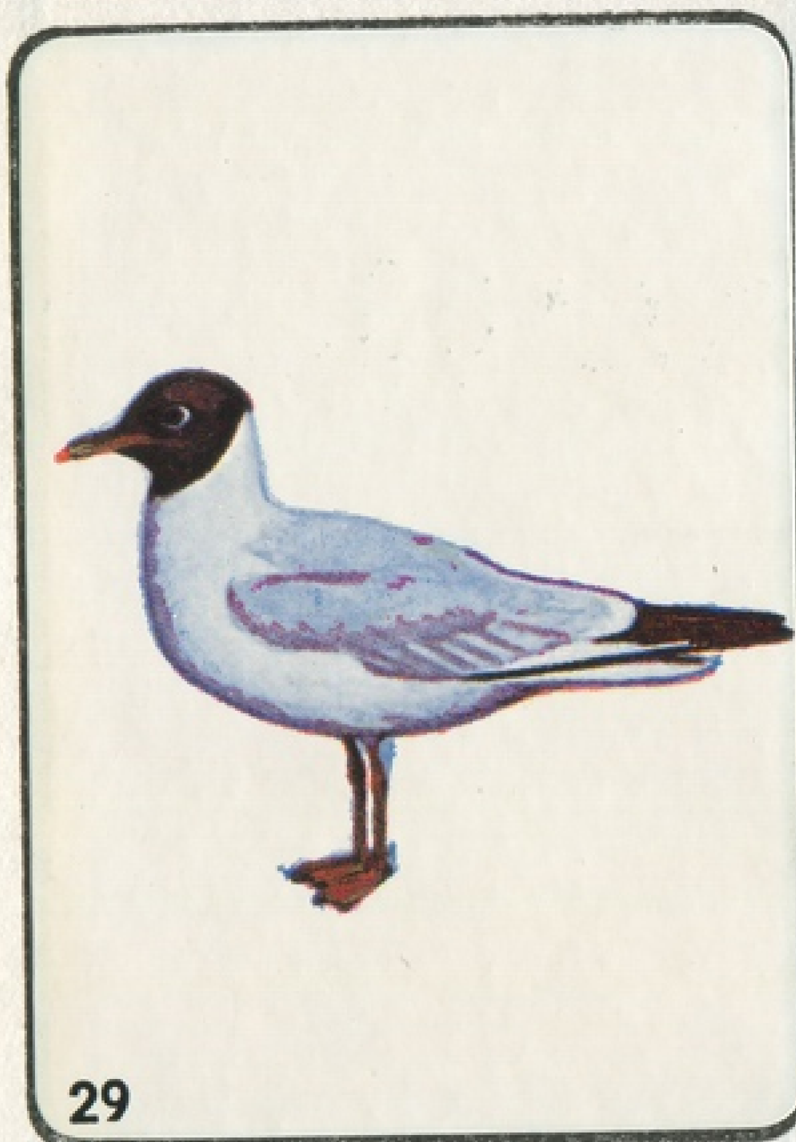

Czajka (Vanellus vanellus). Ptak wielkości gołębia. Zamieszkuje nizinne tereny otwarte, w sąsiedztwie podmokłych łąk, mokradeł, ugorów i pól uprawnych. Jest gatunkiem wędrownym i jednym z pierwszych zwiastunów wiosny. Gdy zima jest łagodna przyloty odbywają się już w lutym, a zwykle mają miejsce w pierwszych dniach marca. Przylatują gromadnie, dając o sobie znać głośnymi, ostrymi okrzykami. Zaraz też samce podejmują loty tokowe, znane z charakterystycznego dla nich koziołkowania w powietrzu. Gniazdo ścielą na ziemi, w wygrzebanym dołku. Wychowaniem potomstwa zajmują się oboje rodzice. Gdy młode nabiorą wprawy w lataniu, ptaki zbierają się w stadka i podejmują wędrówkę na zimowiska, przeważnie do krajów zachodniej Europy. Odloty czajki rozpoczynają się już w końcu maja, a ptaki spotykane u nas w ciągu lata są zwykle przelotnymi gośćmi z północy lub wschodu.

Rybitwa zwyczajna (Sterna hirundo). Nieco większa od kosa, jest pospolitym ptakiem nad naszym wybrzeżem, większymi jeziorami i rzekami. Żywi się głównie rybami, które łowi z lotu, często zanurzając się całkowicie w wodzie. Z usposobienia bardzo towarzyska, żyje w dużych gromadach. Gniazda w dużych koloniach zakłada blisko wody, na piasku, żwirze lub na kępach roślin. Pisklęta w kilka godzin po wykluciu opuszczają gniazdo, kryjąc się wśród roślin i powracając do niego tylko po pokarm. Rodzice poznają swoje małe po głosie, lecz jeśli pisklę pomyli gniazdo, przypadkowi rodzice przygarniają go. Rybitwa jest ptakiem wędrownym, w Polsce pojawia się na przełomie kwietnia i maja, odloty rozpoczyna już w lipcu. Zimuje w południowej Afryce. Ptaki obserwowane u nas w końcu lata i na początku jesieni pochodzą zwykle z północy lub wschodu.

28

29

Mewa śmieszka (Larus ridibundus). Najpospolitsza mewa w Polsce, wielkości gołębia. Żyje gromadnie nad wszystkimi większymi wodami śródlądowymi, rzekami i jeziorami, a także na Wybrzeżu. Towarzyska i niepłochliwa, do człowieka odnosi się pełnym zaufaniem i chętnie korzysta z podrzucanych jej kęsów jedzenia. Żywi się głównie owadami łowionymi w locie, rzadziej rybami. Czekoladowe ubarwienie głowy jest jej szatą godową, jesienią i zimą ma jedynie ciemną plamę w okolicy ucha. Gnieździ się kolonijnie na porośniętych roślinnością wodach śródlądowych i mokradłach. Wychowaniem potomstwa zajmują się oboje rodzice. W końcu lipca wszystkie ptaki rozpoczynają gromadnie wędrówkę na zachodnie i południowe wybrzeże Europy. Część pozostaje w kraju, zwykle w miastach portowych. Przyloty wiosenne rozpoczynają się w marcu.

30

Mewa siodłata (Larus marinus). Największa mewa żyjąca na wybrzeżach europejskich, osiąga długość ciała 80 cm, rozpiętość skrzydeł ponad 150 cm. Jest ptakiem północy i w Polsce jest gościem zimowym. Przylatuje już w lecie i wtedy można ją obserwować na naszych plażach. Odlatuje pod koniec zimy lub wczesną wiosną; najpierw ptaki dorosłe, później młode. Żywi się rybami, jajami innych ptaków, drobnymi zwierzętami wodnymi i lądowymi, także padliną i roślinami. W zdobywaniu pokarmu jest bardziej drapieżna od innych mew i często wprowadza dużo zamieszania wśród ptaków gniazdujących w jej pobliżu. Sama buduje wygodne gniazda na najwyższych miejscach skalistych wybrzeży i okolicznych wysp Skandynawii, Islandii, Szkocji i Danii. Przedstawione na obrazku ubarwienie jest typowe dla ptaków dorosłych, natomiast młode są brązowo-białe, „pstre".

Sowy, podobnie jak ptaki drapieżne, łatwo jest odróżnić od innych gatunków po ich osobliwym wyglądzie. Wszystkie mają dużą, okrągłą głowę, oczy osadzone frontalnie i otoczone piórami ułożonymi w sposób charakterystyczny dla danego gatunku, tworzącymi tzw. szlarę. Dziób mają mocny, krótki, silnie zakrzywiony. Prowadzą nocny tryb życia. Odznaczają się doskonałym wzrokiem i słuchem, latają prawie bezszelestnie. Polują na drobne gryzonie, małe ptaki oraz na owady. Gniazda zakładają w dziuplach, szczelinach skał, a także w zagłębieniach muru wysokich budynków. Wszystkie są w Polsce objęte ochroną.

31

32

33

Płomykówka (Tyto alba). Sowa wielkości gołębia, zamieszkująca strychy, poddasza i budynki gospodarskie. Od innych sów łatwo ją odróżnić po wyraźnej szlarze w kształcie serca. Dla człowieka jest bardzo pożyteczna, gdyż poluje prawie wyłącznie na gryzonie. Gniazda nie ściele, jaja składa wprost na podłogę strychu lub na wysuszonych, trudnych do strawienia resztkach pokarmowych. Jest ptakiem osiadłym, na zimę nie odlatuje.

Puszczyk (Strix aluco). Większy od płomykówki, długość ciała do 44 cm. Jest pospolitą sową zamieszkującą lasy, parki, ogrody i skupienia drzew. Gniazdo w przeciwieństwie do płomykówki zakłada w dziupli, w zabudowaniach gnieździ się bardzo rzadko. Żywi się głównie myszami, w mniejszej ilości zjada także owady, ptaki, a nawet młode ssaki. Poluje nocą. Nocą też można usłyszeć jej melodyjne hukanie, wyraźne szczególnie w porze lęgów (od stycznia do sierpnia). Zimuje w kraju.

Puchacz (Bubo bubo). Duża sowa, długość ciała do około 70 cm, dzisiaj występuje bardzo rzadko. Zamieszkuje lasy o charakterze pierwotnym, w okolicach odludnych. Gniazd sam nie buduje, zajmuje zwykle opuszczone gniazda ptaków drapieżnych lub czapli, czasem znosi jaja wprost w zagłębienia ziemi lub skały. Poluje na małe i średniej wielkości ptaki i ssaki. Odzywa się głosem donośnym i melodyjnym, przypominającym „puhu" i stąd otrzymał swoją nazwę. Jest ptakiem osiadłym, na zimę nie odlatuje.

Dzięcioły są ptakami powszechnie znanymi, dającymi znać o sobie ciągłym opukiwaniem drzew w poszukiwaniu ukrytych tam owadów. Osobliwością dzięciołów są ich przystosowania do nadrzewnego trybu życia i do wybierania owadów spod kory drzew. Dzięki mocnym i ostrym pazurom mogą swobodnie poruszać się po gałęziach i pniach nawet najgładszych drzew, podpierają się przy tym ogonem, którego pióra są bardzo mocne i jednocześnie elastyczne. W rozłupywaniu kory pomocny jest ostry, dłutowaty dziób, a długi, wysuwany na kilkanaście centymetrów język służy wybieraniu owadów z korytarzy, które drążą w drzewie. Dzięcioły są typowymi ptakami leśnymi, ale spotkać je można także w parkach, ogrodach i zagajnikach. Gniazda zakładają w dziuplach wykuwanych w drzewie. Gatunki występujące w Polsce w większości są osiadłe, niektóre tylko podejmują niedalekie wędrówki. Wszystkie są w Polsce objęte ochroną.

Dzięcioł pstry duży (Dryobates major). Najpospolitszy gatunek dzięcioła w Polsce. Zamieszkuje lasy, zwłaszcza sosnowe, na terenie całego kraju. W poszukiwaniu owadów jest niezwykle wytrwały i ciągle tym zajęty. Z natury nietowarzyski, prowadzi życie samotne. Pary łączą się tylko na okres lęgów. Młode już po trzech tygodniach opuszczają dziuplę i rozpoczynają samodzielne życie. Nie jest ptakiem płochliwym, ale zaniepokojony chowa się za pień i z wysokości wyższej niż był poprzednio obserwuje intruza, który mu przeszkadza w pracy nad dziuplą lub łowach.

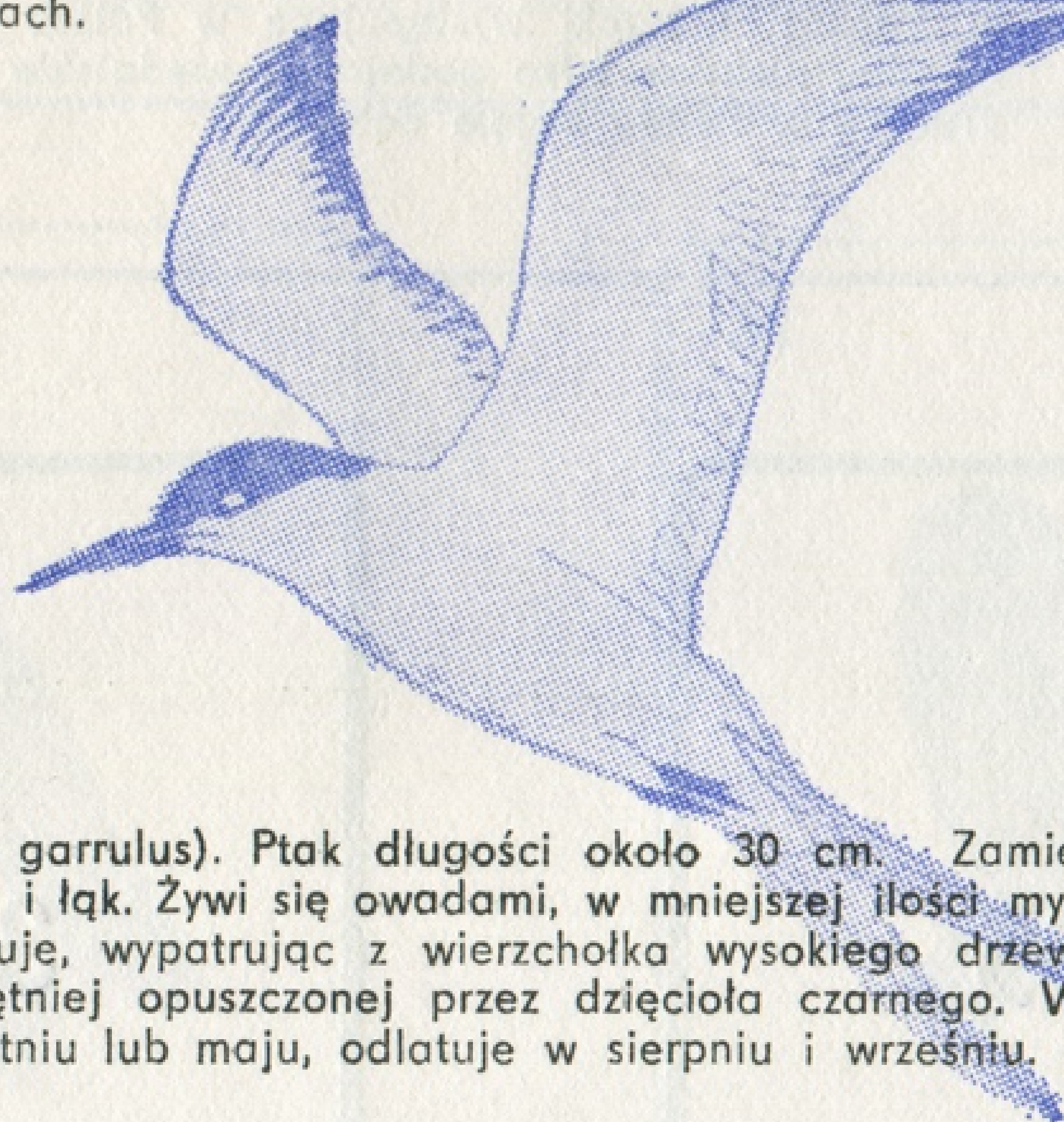

Dzięcioł czarny (Dryocopus martius). Największy dzięcioł występujący w Polsce, osiąga długość 40 cm. Zamieszkuje lasy, zwłaszcza iglaste, na terenie całego kraju, rzadko spotykany. Żywi się głównie chrząszczami i mrówkami, które najchętniej wydobywa ze spróchniałych pni ściętych drzew, ale potrafi też rozłupywać najtwardsze drzewa. Z usposobienia jest nietowarzyski i agresywny, przepędza każdego krewniaka, który nieopatrznie znalazł się na jego terytorium. Pary łączą się tylko na okres lęgów, często będąc z sobą w niezgodzie.

Dzięcioł zielony (Picus viridis). Gatunek rozpowszechniony na terenie całego kraju. W odróżnieniu od poprzednich dzięciołów zamieszkuje lasy liściaste, a ponadto parki, ogrody i zagajniki. Żywi się owadami, w tym także mrówkami, które chętnie zbiera z ziemi. W poszukiwaniu pokarmu często odwiedza okoliczne pola, a zimą potrafi podkopywać się do mrowisk. Do kucia dziupli jak też na żerowanie wybiera drzewa o miękkim drewnie, głównie topole, osiki i wierzby.

Dudek (Upupa epops). Ptak długości około 30 cm, rozpowszechniony w całej Polsce, rzadko spotykany. Zamieszkuje skraje lasów, zagajniki i zadrzewienia śródpolne. Żywi się owadami. Na głowie ma duży czub z piór, który składa bądź rozkłada zależnie od nastroju. Gniazdo ściele w dziupli lub pod wykrotami drzew, czasem w norze. Wędrowny — do Polski przylatuje w kwietniu, odlatuje od września do października. Zimuje w Afryce lub Indiach.

Kraska (Coracias garrulus). Ptak długości około 30 cm. Zamieszkuje okolice lesiste, w sąsiedztwie pól i łąk. Żywi się owadami, w mniejszej ilości myszami i małymi ptakami, na które poluje, wypatrując z wierzchołka wysokiego drzewa. Gniazdo zakłada w dziupli, najchętniej opuszczonej przez dzięcioła czarnego. Wędrowny — do Polski przylatuje w kwietniu lub maju, odlatuje w sierpniu i wrześniu. Zimuje w Afryce.

Zimorodek (Alcedo atthis). Ptak wielkości szpaka, zwraca uwagę nietypowymi proporcjami ciała. Żyje nad wodami wartko płynącymi, nad strumykami o urwistych brzegach, głównie w okolicach górzystych i pagórkowatych. Żywi się rybami i owadami, na które poluje, wyczekując spokojnie na gałęzi pochylonej nad wodą. Gniazdo zakłada w norkach wykopywanych dziobem w ścianie urwistego brzegu. Dorosły ptak prowadzi życie samotne. Zimuje na południu Europy.

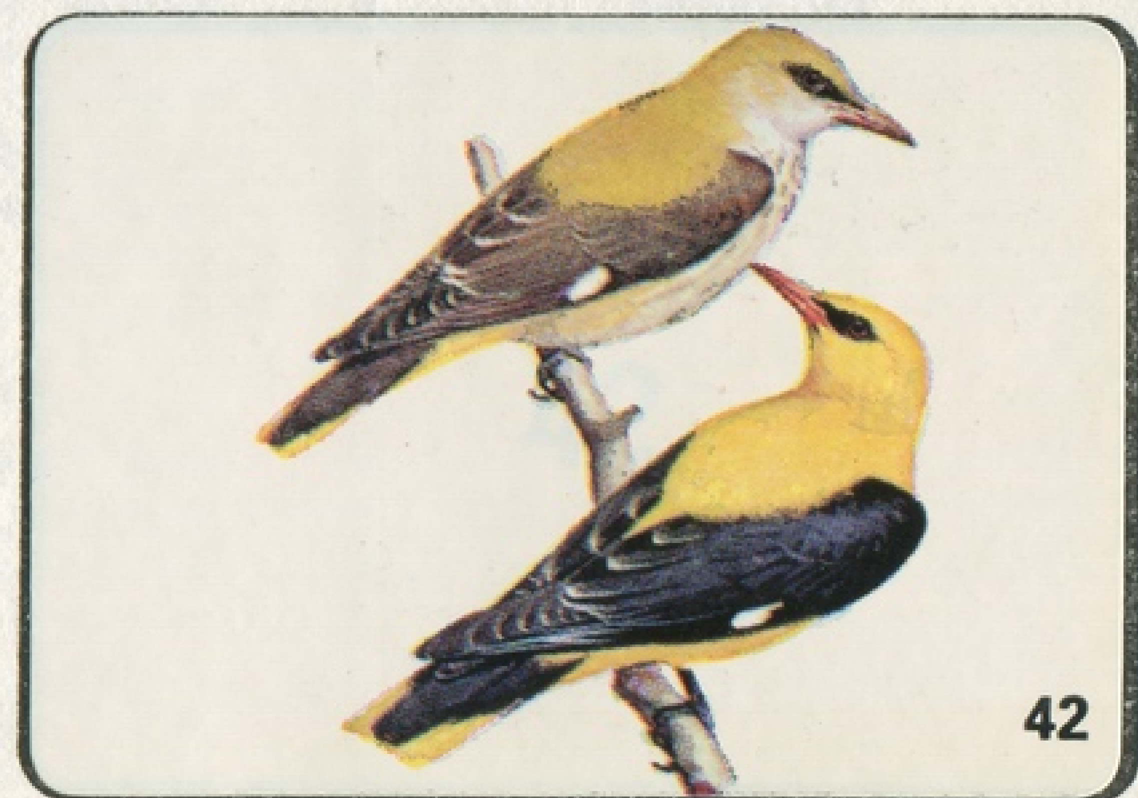
Dudek, zimorodek i kraska są przedstawicielami grupy ptaków występujących głównie w krajach o ciepłym klimacie, w Polsce występują rzadko i wszystkie są objęte ochroną gatunkową.

Skowronek polny (Alauda arvensis) i **skowronek borowy,** zwany też lerką (Lullula arborea). Są obok słowików jednymi z najmilszych śpiewaków. Niewielkie, o upierzeniu w barwach ochronnych, odznaczają się głosem niezwykle silnym i melodyjnym. W ciągu dnia śpiewają z reguły w locie, wzbijając się bardzo wysoko, w nocy – z ziemi lub wysokiego drzewa. Śpiew skowronka borowego jest łagodniejszy od śpiewu skowronka polnego i brzmi jak kołysanka. Żywią się głównie owadami, a także nasionami. Skowronek polny zamieszkuje przestrzenie otwarte – łąki, pola i ugory, skowronek borowy – okolice porośnięte lasami sosnowymi, przerzedzonymi wrzosowiskami i piaskami ze skąpą roślinnością. Obydwa zakładają gniazda na ziemi, wśród traw. Wychowaniem potomstwa zajmują się oboje rodzice. Wędrowne – do Polski przylatują w marcu. Gdy zima jest lekka, skowronek polny przylatuje pod koniec lutego i jest jednym z pierwszych zwiastunów wiosny. Odlatują na południe Europy z końcem lata aż do listopada. Wędrują w stadach liczących nawet dziesiątki tysięcy ptaków. W Polsce są objęte ochroną.

Dzierlatka, zwana też pośmieciuszką lub śmieciuszką (Galerida cristata). Bliski krewniak wymienionych wyżej skowronków. Jest też dobrym śpiewakiem, lecz piosenkę swoją w locie często przerywa. W odróżnieniu od skowronków jest ptakiem osiadłym, a pary połączone na okres lęgu pozostają ze sobą przez cały rok, w miejscu swego gniazdowania. W czasie zimy w poszukiwaniu pokarmu przybliża się do domostw człowieka lub przenosi się w sąsiedztwo dróg. Tak jak skowronki jest w Polsce gatunkiem chronionym.

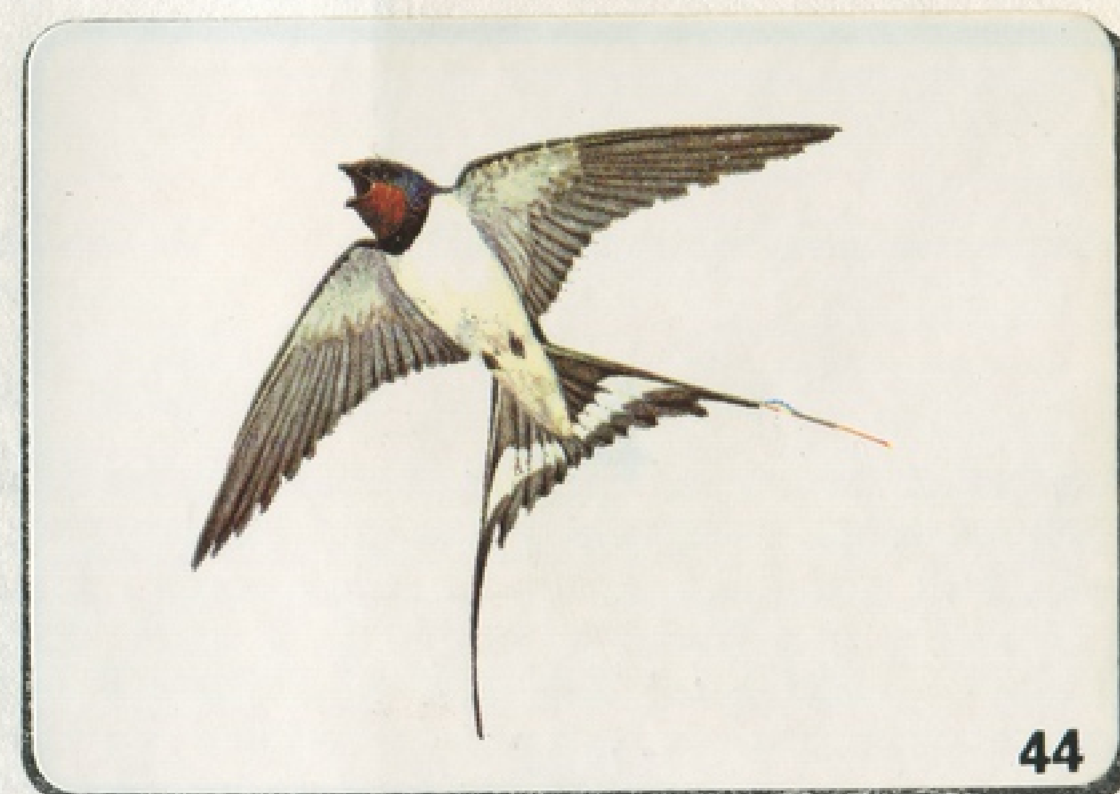
Wilga (Oriolus oriolus). Ptak trochę większy od szpaka. Zamieszkuje okolice lesiste, parki i ogrody. Trzyma się zwykle wyższych partii drzew, dlatego trudno ją zauważyć mimo jaskrawego ubarwienia. Melodyjny śpiew wilgi jest gwizdem samca, w lecie intensywne flety są zapowiedzią deszczu. Gniazdo buduje w formie koszyczka zawieszonego w rozwidleniu poziomych gałązek. Wychowaniem potomstwa zajmują się oboje rodzice. Wędrowna – do Polski przylatuje na początku maja, na afrykańskie zimowiska odlatuje z końcem lata. W Polsce jest objęta ochroną.

Jaskółki są jednymi z najpospolitszych ptaków śpiewających i jednocześnie najlepszymi spośród nich lotnikami. Chodzą natomiast źle lub wcale, a odpoczywają najczęściej na drutach, cienkich gałązkach lub w gnieździe. Żywią się owadami łowionymi z lotu, czasem nisko nad ziemią. Prezentowane obok dwa gatunki występują wszędzie, gdzie mieszka człowiek.

Jaskółka dymówka (Hirundo rustica). Długość ciała około 20 cm. Zakłada gniazdo wewnątrz budynków.

Jaskółka oknówka (Delichon urbica). Długość ciała około 15 cm. Gniazdo buduje na zewnątrz – pod okapem dachu, w niszach okiennych. Lepienie gniazda z błota i szczątków roślin trwa zwykle kilkanaście dni.
Te same gniazda jaskółki zamieszkują potem przez kilka kolejnych lat, skrzętnie reperując każde uszkodzenie. Wędrowne – do Polski przylatują w kwietniu, na afrykańskie zimowiska odlatują z końcem lata na początku jesieni. W Polsce chronione.

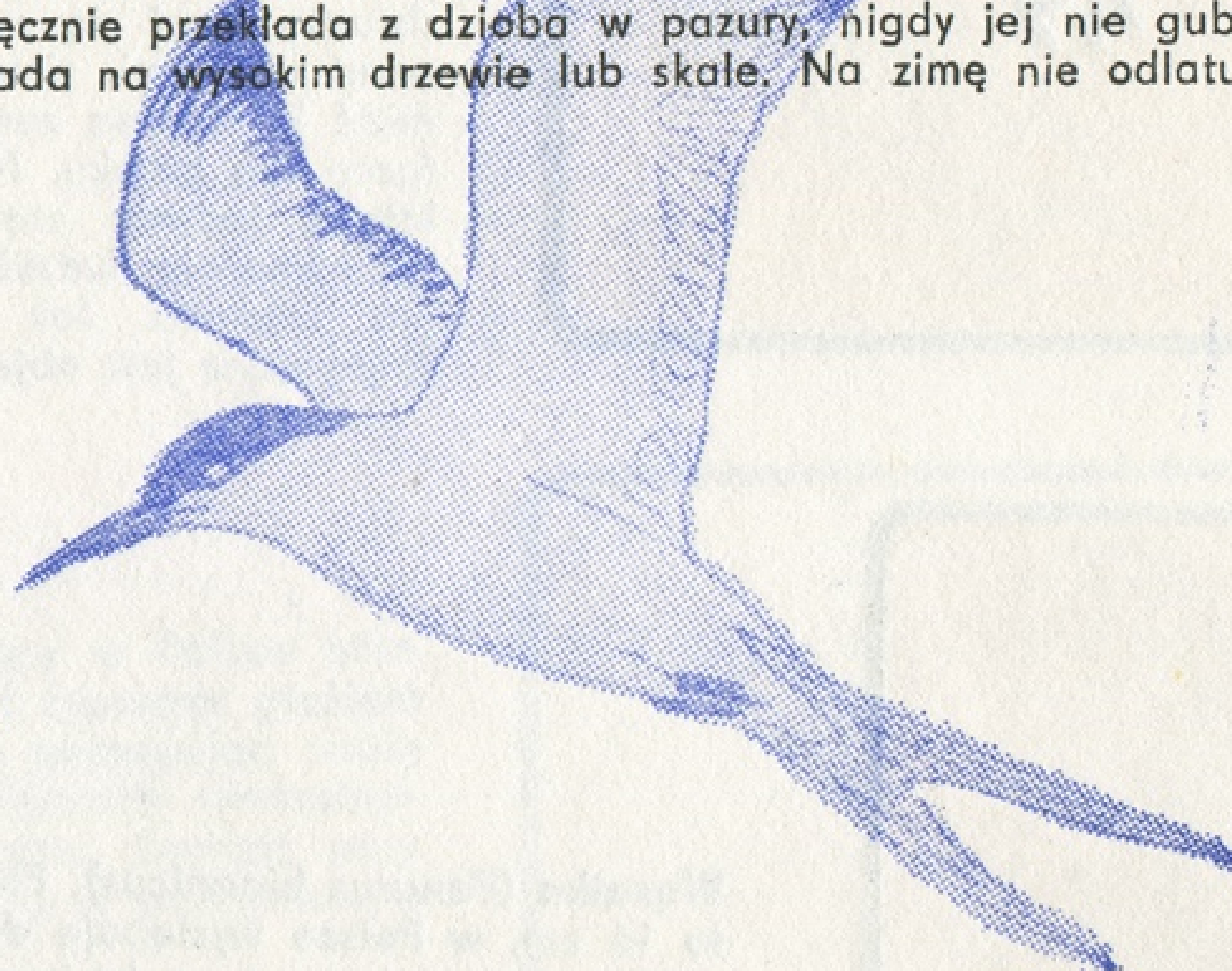

Jerzyk (Micropus apus). Bardzo podobny do jaskółek, lecz nie jest z nimi spokrewniony. Żywi się owadami łowionymi w locie. Lata najlepiej ze wszystkich naszych ptaków i odpoczywa bardzo krótko, zwykle przyczepiony do muru. Gniazdo w załomach muru najwyższych budynków i w miejscach najwyżej położonych, pod dachami, w kominach. Poza miastami zakłada gniazda w dziuplach drzew. O najlepsze miejsce dla gniazd samce staczają z sobą często zaciekłe walki. Wędrowny – do Polski przylatuje na początku maja, odlatuje w pierwszej połowie sierpnia. Zimuje w Afryce lub Indiach. W Polsce jest objęty ochroną.

Kruk (Corvus corax). Największy przedstawiciel swojej rodziny. Osiąga długość ciała około 65 cm, rozpiętość skrzydeł około 120 cm. Najdłużej żyjący ptak, w niewoli żyje do 100 lat. Mimo całkowitej ochrony, jaką został objęty, jest ciągle ptakiem występującym bardzo rzadko, mylony najczęściej z gawronem. W Polsce spotkać go można tylko w niewielu okolicach, gdzie lasy nie zostały zmienione gospodarką człowieka lub starodrzewy graniczą z żyznymi łąkami i polami. Żywi się pokarmem urozmaiconym: owadami, robakami, płazami, ptakami i małymi ssakami. Zdobycz zręcznie przekłada z dzioba w pazury, nigdy jej nie gubiąc. Gniazdo zakłada na wysokim drzewie lub skale. Na zimę nie odlatuje.

Gawron, zwany też gapą (Corvus frugilegus). Mniejszy od kruka, długość ciała do około 50 cm, występuje pospolicie na otwartych obszarach całego kraju, zwłaszcza na terenach uprawnych. Żywi się owadami we wszystkich stadiach rozwojowych. Larwy i poczwarki potrafi wybierać z ziemi bardzo dokładnie i stąd jest dla człowieka niezwykle pożyteczny. Prowadzi życie gromadne. Gniazda zakłada w koloniach na wysokich drzewach, w małych laskach lub kępach śródpolnych, a także w parkach miejskich. Na zimę podejmuje niedalekie wędrówki do zachodniej Europy. Osobniki spotykane w kraju o tej porze roku są przybyszami ze wschodu.

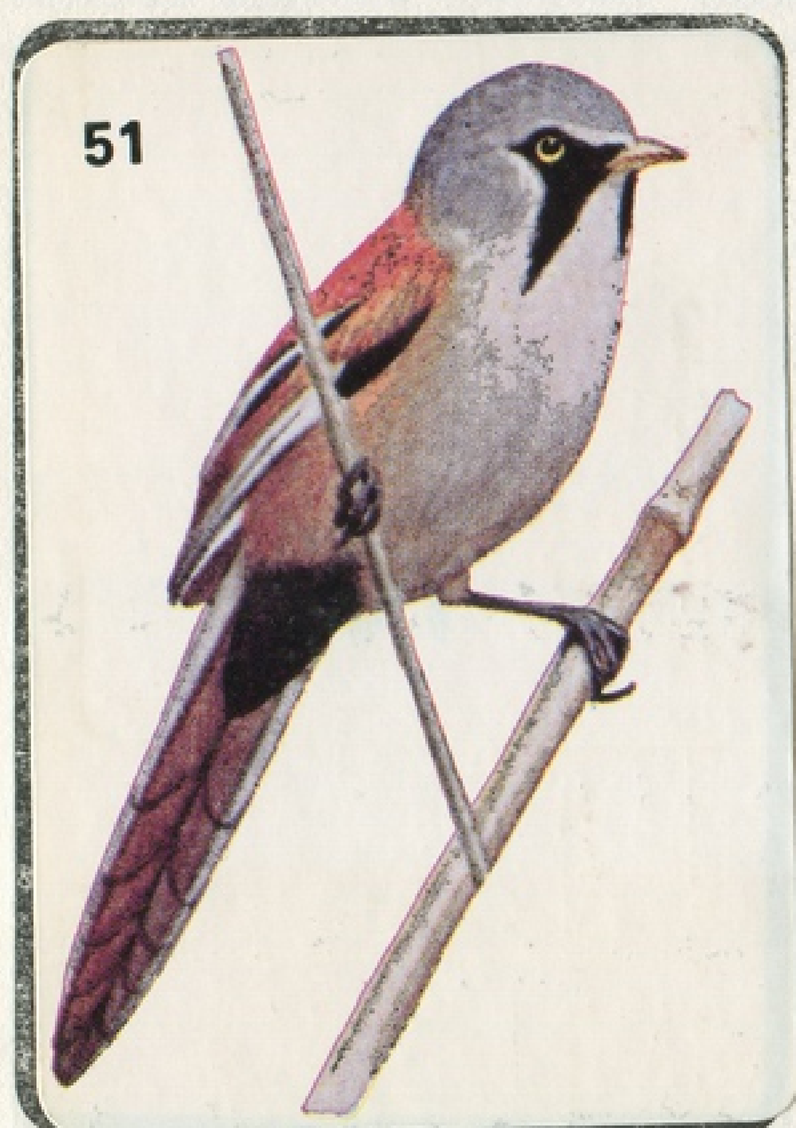
Sroka (Pica pica). Pospolity ptak rozpowszechniony w całym kraju, długość ciała do 43 cm. Zamieszkuje skraje lasów, zagajniki, w miastach osiedla się w parkach i alejach. Jest ptakiem bardzo ruchliwym, stale oblatuje swoją okolicę. Po ziemi chodzi lub skacze, charakterystycznie podnosząc do góry ogon. Często wydaje z siebie różnorodne okrzyki, a w niewoli naśladuje odgłosy, które słyszy najczęściej. Żywi się pokarmem urozmaiconym, od owadów począwszy na małych kręgowcach kończąc, zimą zjada także ziarno. Znana jest ze swojej skłonności do porywania przedmiotów silnie odbijających od tła, zwłaszcza błyszczących. Jest ptakiem osiadłym, a dobrane na okres lęgów pary pozostają przez cały rok w miejscu gniazdowania.

Bogatka (Parus major). Najpospolitsza i największa sikora występująca w Polsce, długość ciała 14 cm. Zamieszkuje lasy, zagajniki i ogrody, parki i aleje miejskie. Gniazdo ściele w dziuplach, chętnie zajmuje skrzynki lęgowe i przeróżne zakamarki, które mogą jej zastąpić dziuplę. Żywi się owadami i nasionami oleistymi, zimą można dokarmiać ją słoniną zawieszaną na gałązce lub patyku. Na zimę nie odlatuje, jedynie częściej odwiedza zabudowania ludzkie w poszukiwaniu pokarmu. Jak wszystkie ptaki śpiewające jest objęta ochroną.

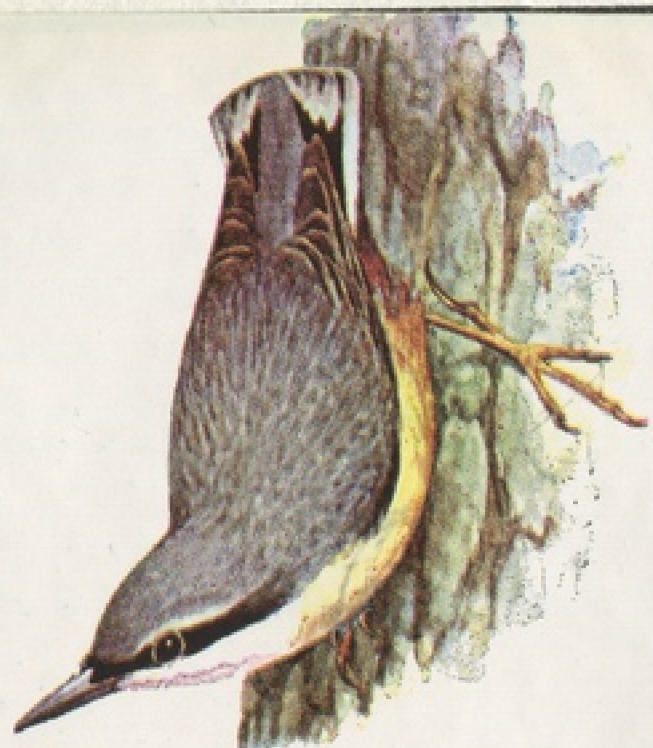

Remiz (Remiz pendulinus). Bliski krewniak bogatki, długość ciała 11 cm. Zamieszkuje brzegi rzek i jezior porośnięte drzewami i krzakami. W rozwidleniu zwisającej nad wodą gałązki buduje workowate gniazdo z otworem wylotowym z boku. Na zimę podejmuje niedalekie wędrówki. Chroniony.

Wąsatka (Panurus biarmicus). Ptak długości około 16 cm, w Polsce występuje dość rzadko. Żyje nad brzegami jezior i na bagnach, wśród trzcin, których prawie nie opuszcza. Gniazdo w kształcie półkuli buduje z roślin wodnych. Na zimę nie odlatuje lub podejmuje nieregularne wędrówki. Chroniona.

Raniuszek (Aegithalos caudatus). Mały, długość ciała 15 cm, bardzo ruchliwy ptaszek zamieszkujący okolice lesiste. Jesienią i zimą w małych stadkach odwiedza zagajniki, ogrody i parki w swojej okolicy, lecz dalszych wędrówek nie podejmuje. Gniazdo, misternie utkane, zakłada na świerku lub drzewie liściastym, także w krzaku jałowca. W Polsce jest objęty ochroną.

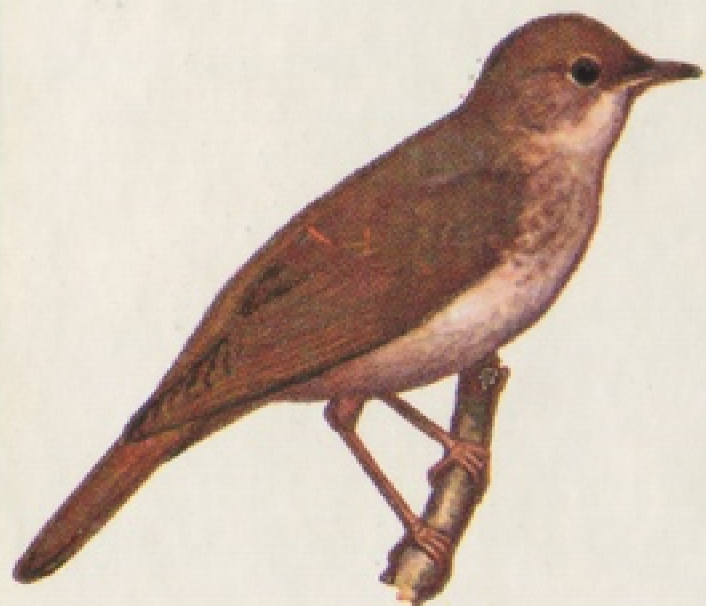
Kowalik, zwany też bargielem (Sitta europaea). Ptak wielkości wróbla. Zamieszkuje rozległe lasy, zespoły starych drzew. Żywi się głównie owadami żerującymi pod korą drzew, które wydobywa podobnie jak dzięcioły, rozłupują korę mocnym dziobem. Wśród korony drzew porusza się z dużą swobodą, wczepiając się w korę ostrymi pazurkami. Gniazdo ściele w dziupli, której jednak sam nie potrafi wykuć i zwykle zajmuje opuszczone dziuple dzięciołów. Jest ptakiem osiadłym, tylko niektóre osobniki podejmują wędrówki po kraju. W Polsce gatunek chroniony.

Pomurnik (Tichodroma muraria). Rzadki ptak występujący w Polsce tylko w Tatrach i Pieninach. Długość ciała około 13 cm. Jest typowym ptakiem górskim. Potrafi pełzać po stromych ścianach skał, pomagając sobie skrzydłami. Gniazdo zakłada w szczelinach skał, w miejscach niedostępnych, ponad górną granicą lasu. Prowadzi życie samotne, tworząc pary tylko na okres lęgu. Żywi się owadami i pająkami. Zimą w poszukiwaniu pokarmu przenosi się w okolice podgórskie. Chroniony.

Lelek kozodój (Caprimulgus europaeus). W locie przypomina jaskółkę i równie dobrze lata. Długość ciała do 27 cm. Zamieszkuje suche, prześwietlone lasy, zwłaszcza bory sosnowe. Prowadzi nocny tryb życia. Dzień przesypia na ziemi, na pniach powalonych drzew lub gałęziach. O zmierzchu wyrusza na polowanie, głównie na ćmy i chrząszcze. Gniazda nie ściele, jaja składa wprost na mech, pod osłoną gałęzi drzew lub krzewów. Wędrowny – do Polski przylatuje w końcu kwietnia lub maju, odlatuje do środkowej Afryki z końcem lata. W Polsce jest gatunkiem chronionym.

56

Słowik szary, zwany też bekwarkiem (Luscinia luscinia; długość ciała 18 cm) i **słowik rdzawy** (Luscinia megarchynchos; nieco mniejszy). Ptaki bardzo do siebie podobne z wyglądu i trybu życia. Obydwa gatunki zamieszkują okolice zadrzewione, z gęstym podszyciem, w sąsiedztwie dolin rzek, jezior i stawów; słowik rdzawy w miejscach nieco suchszych, bliżej osiedli ludzkich, także wśród zieleni miejskiej. Gniazdo wiją w krzewach, nisko nad ziemią lub pod osłoną krzewu na ziemi. Słowiki są najlepszymi ptasimi śpiewakami, nie mającymi sobie równych. Szczególnie piękny jest śpiew samca w okresie poprzedzającym lęgi i w czasie wysiadywania jaj przez samicę, przed zachodem słońca i w nocy. Przy czym śpiew słowika rdzawego tworzy ciągłą melodię tonów — treli i fletów wiązanych w zwrotki, a słowika szarego — głębokie tony, oddzielane i powtarzane po kilka razy. Wędrowne — do Polski przylatują w drugiej połowie kwietnia (słowik szary zwykle trochę później od rdzawego) lub na początku maja, odlatują w sierpniu. Gatunki chronione.

57

Podróżniczek (Luscina svecica). Bliski krewniak opisanych wyżej słowików; długość ciała około 14 cm. Zamieszkuje przybrzeżne zarośla rzek i stawów. Gniazdo ściele wśród traw lub krzewów, blisko wody. Śpiew ma melodyjny, umie naśladować głosy innych ptaków. Nazwę swoją otrzymał z mylnego przypuszczenia, że podróż z zimowiska w Afryce do Europy przebywa w ciągu jednej nocy. Gatunek chroniony.

58

Białorzytka, zwana też opocznikiem lub podkamionką (Oenanthe oenanthe). Ptak długości około 15 cm. Zamieszkuje otwarte tereny, kamieniste pustkowia, rumowiska i poręby. Gniazdo zakłada w szczelinach skał, zagłębieniach ziemi pod kamieniami lub pieńkami ściętych drzew. Nazwę swoją otrzymała od białego ubarwienia kupra (rzyć) dobrze widocznego, zwłaszcza w locie. Wędrowna — przyloty w marcu lub kwietniu, odloty od sierpnia do września. Chroniona.

Drozd śpiewak (Turdus ericetorum). Ptak długości około 21 cm. Zamieszkuje lasy i zagajniki na terenie całej Polski. Z usposobienia jest ostrożny, w ciągu dnia przebywa w większości w dolnych partiach lasu. Śpiewa natomiast zawsze z wierzchołka najwyższego drzewa. Głos ma donośny, a piosenka jest melodyjna i urozmaicona, stąd nazwano go śpiewakiem. Żywi się drobnymi kręgowcami, zimą także jagodami. Wędrowny – do Polski przylatuje w marcu lub kwietniu, odlatuje do krajów nad Morzem Śródziemnym we wrześniu i październiku. W Polsce, tak jak wszystkie ptaki śpiewające, jest objęty ochroną.

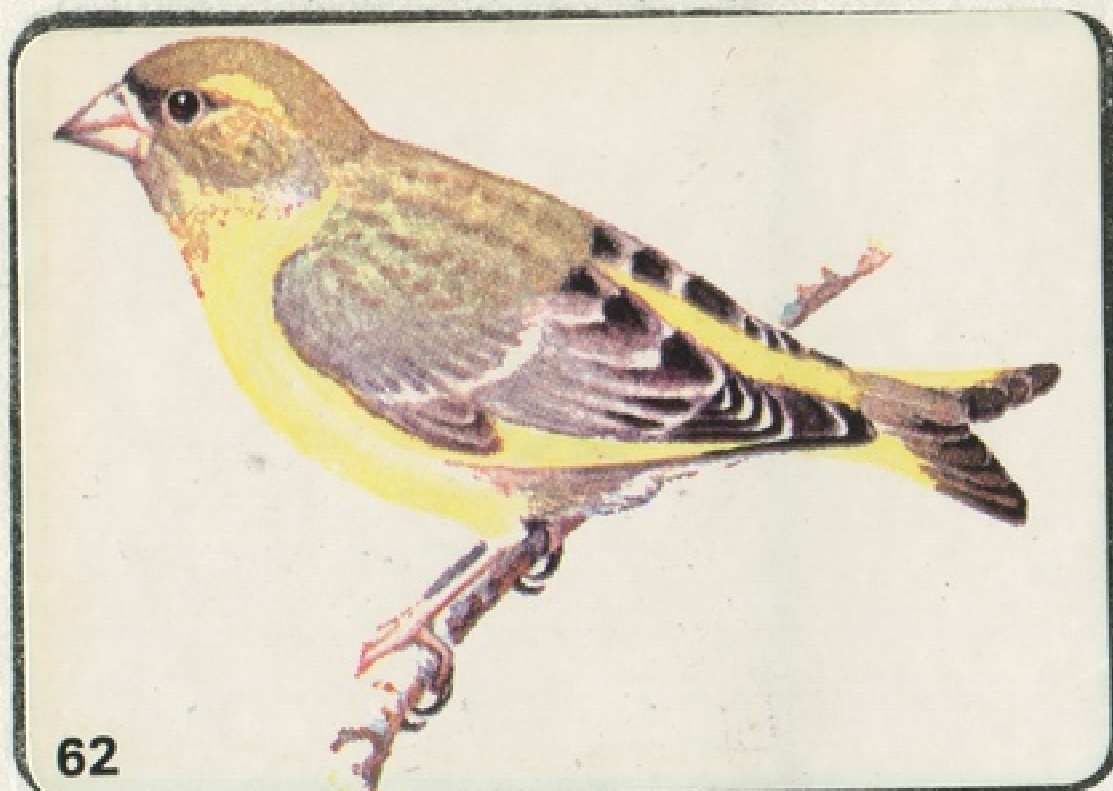

59

60

Kos (Turdus merula). Ptak pospolity, rozpowszechniony w całej Polsce, długość ciała do 28 cm. Zamieszkuje lasy, ogrody i zieleń miejską. Żywi się owadami, dżdżownicami, ślimakami, a także jagodami. Unika przestrzeni otwartych, „myszkując" zwykle pod osłoną krzewów. Ptaki gnieżdżące się w miastach nie opuszczają nas na zimę i już wczesną wiosną rozpoczynają swoje donośne koncerty. Kosy leśne jesienią odlatują na południe, powracają w marcu i kwietniu. W Polsce gatunek chroniony.

61

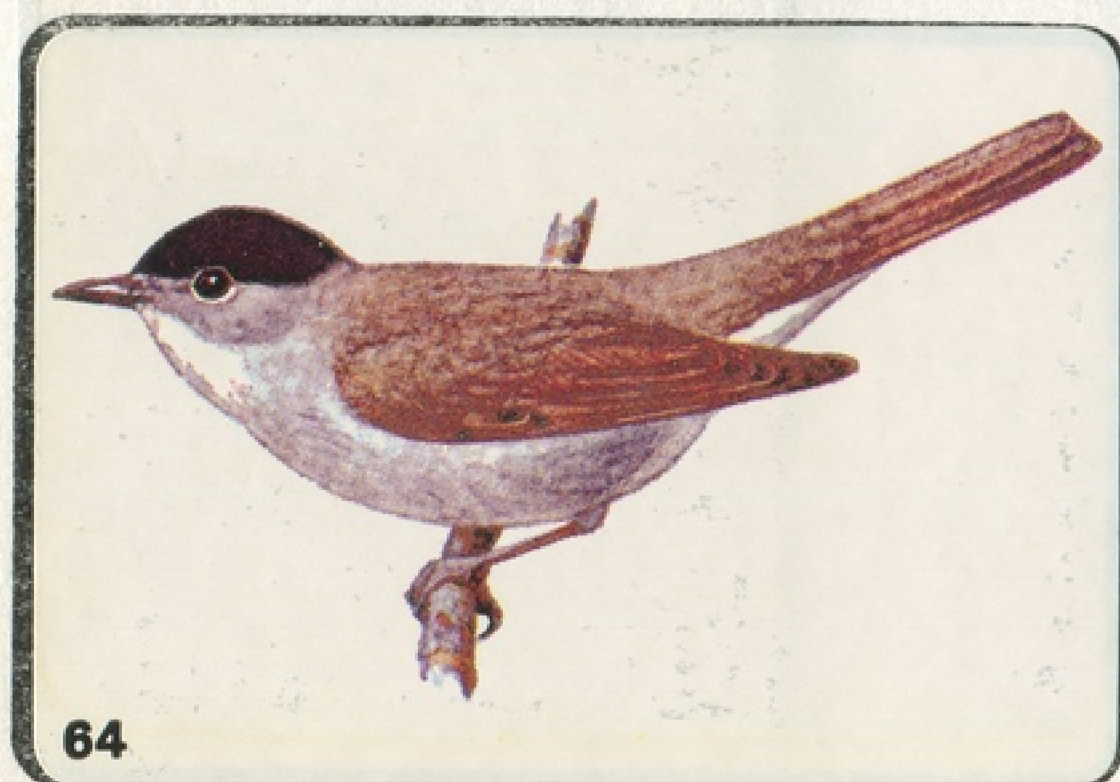
Szpak (Sturnus vulgaris). Ptak długości około 20 cm. Występuje na terenie całego kraju. Z usposobienia jest bardzo wesoły, ruchliwy i towarzyski. Żyje gromadnie, nawet wiosną, gdy ptaki łączą się w pary i gdy jeden samiec zwabi dwie lub trzy samice, wszystkie pozostają w zgodzie. Gnieździ się w dziuplach, chętnie korzysta ze skrzynek lęgowych. Śpiew ma głośny, urozmaicony, naśladuje głosy innych ptaków. Żywi się głównie drobnymi bezkręgowcami, zjada także owoce, wyrządzając często szkody w sadach czereśniowych. Wędrowny – z końcem lata odlatuje w olbrzymich stadach na południe, powraca na początku marca, czasem pod koniec lutego, jest więc jednym z pierwszych zwiastunów wiosny. Gatunek chroniony.

Dzwoniec (Chloris chloris). Pospolity ptak zamieszkujący skraje lasów, zagajniki, ogrody, parki i aleje miejskie. Długość ciała około 15 cm. Żywi się wyłącznie nasionami chwastów i pędami roślin. Od pewnego czasu coraz częściej osiedla się w sąsiedztwie człowieka, a zimą w towarzystwie sikorek chętnie odwiedza karmniki. Nazwę swoją otrzymał od śpiewu przypominającego głos dzwonków. W większości prowadzą życie osiadłe i tylko nieliczne dzwońce opuszczają Polskę na zimę, udając się na południe Europy. W Polsce chroniony.

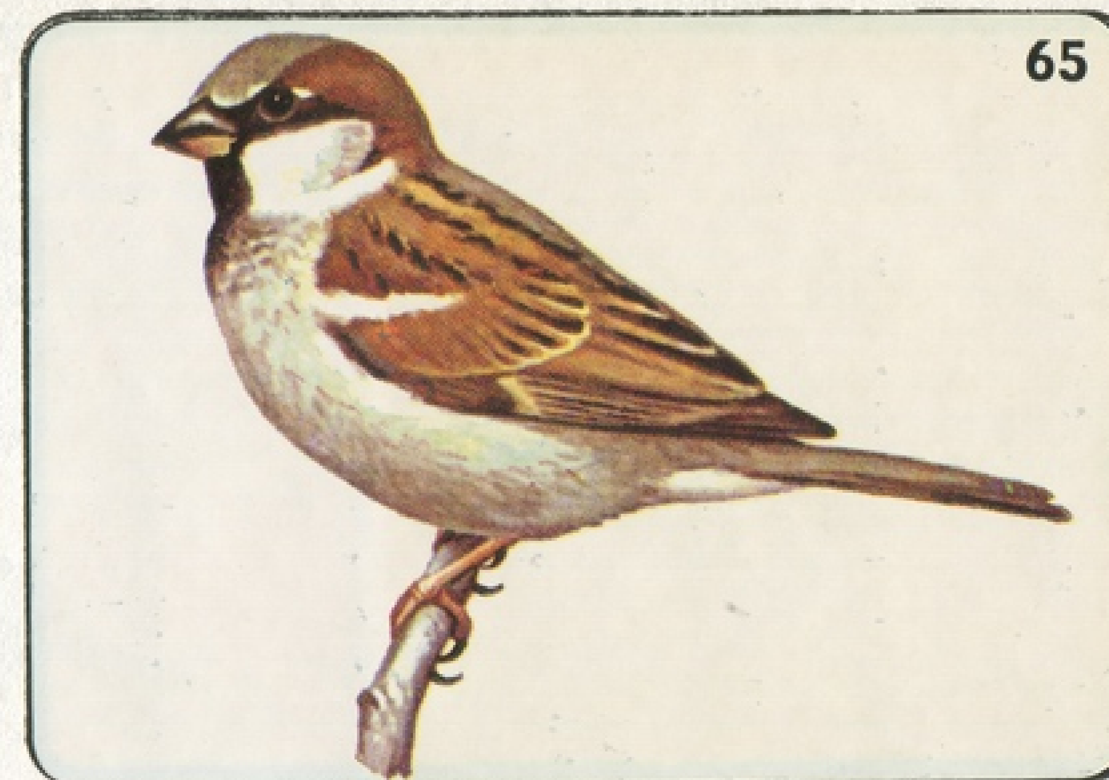
Dzierzba gąsiorek (Lanius collurio). Najpospolitszy gatunek dzierzby; długość ciała do 18 cm. Zamieszkuje skraje lasów i tereny otwarte, porośnięte ciernistymi krzewami tarniny, głogu lub róży. Żywi się owadami, głównie chrząszczami, zjada także ważki, osy i trzmiele. Tak jak wszystkie dzierzby gromadzi zapasy, nabijając upolowane owady na ciernie krzewów i często o nich zapomina. Nazwa gąsiorek wywodzi się zapewne od głosu przypominającego głos gęsi, którym dzierzba wabi swoje młode. Wędrowna – do Polski przylatuje w kwietniu lub maju, odlatuje w sierpniu i wrześniu. Zimuje w Afryce. Gatunek chroniony.

Pokrzewka czarnołbista (Sylvia communis). Nieco mniejsza od dzwońca, występuje pospolicie w lasach liściastych, ogrodach, parkach i wszelkich zaroślach. Doskonale porusza się wśród gąszczu krzewów i koron drzew. Żywi się owadami, często szkodnikami, które zbiera z liści i gałązek, jesienią zjada jagody i inne owoce. Śpiewa melodyjnie i wesoło. Wędrowna – do Polski przylatuje w drugiej połowie kwietnia, odlatuje we wrześniu i październiku. Zimuje w Afryce. Chroniona.

Wróbel domowy (Passer domesticus). Najpospolitszy ptak synantropijny, tzn. przebywający w miejscach zamieszkania człowieka. Długość ciała około 15 cm. Prowadzi życie gromadne. Z natury jest bardzo żywy i hałaśliwy, ale jednocześnie jest płochliwy i z każdą zmianą w otoczeniu oswaja się przez pewien czas, po czym traktuje jak naturalny element środowiska. Dlatego „strach na wróble" spełnia swoją rolę tylko przez kilka dni. Ma dużą zdolność przystosowywania się do niekorzystnych warunków życia. Żywi się pokarmem urozmaiconym, głównie nasionami i odpadkami. Prowadzi osiadły tryb życia i nie opuszcza nas nawet w najsroższe zimy. W tym okresie wróble z dużych miast często zbierają się na „sejmiki", w olbrzymich gromadach obsiadając wybrane drzewa i napełniając okolicę swoim świergotem. Prawdopodobnie w miejscach tych przechodzą prądy ciepłego powietrza, chroniące ptaki przed przemarznięciem w czasie snu.

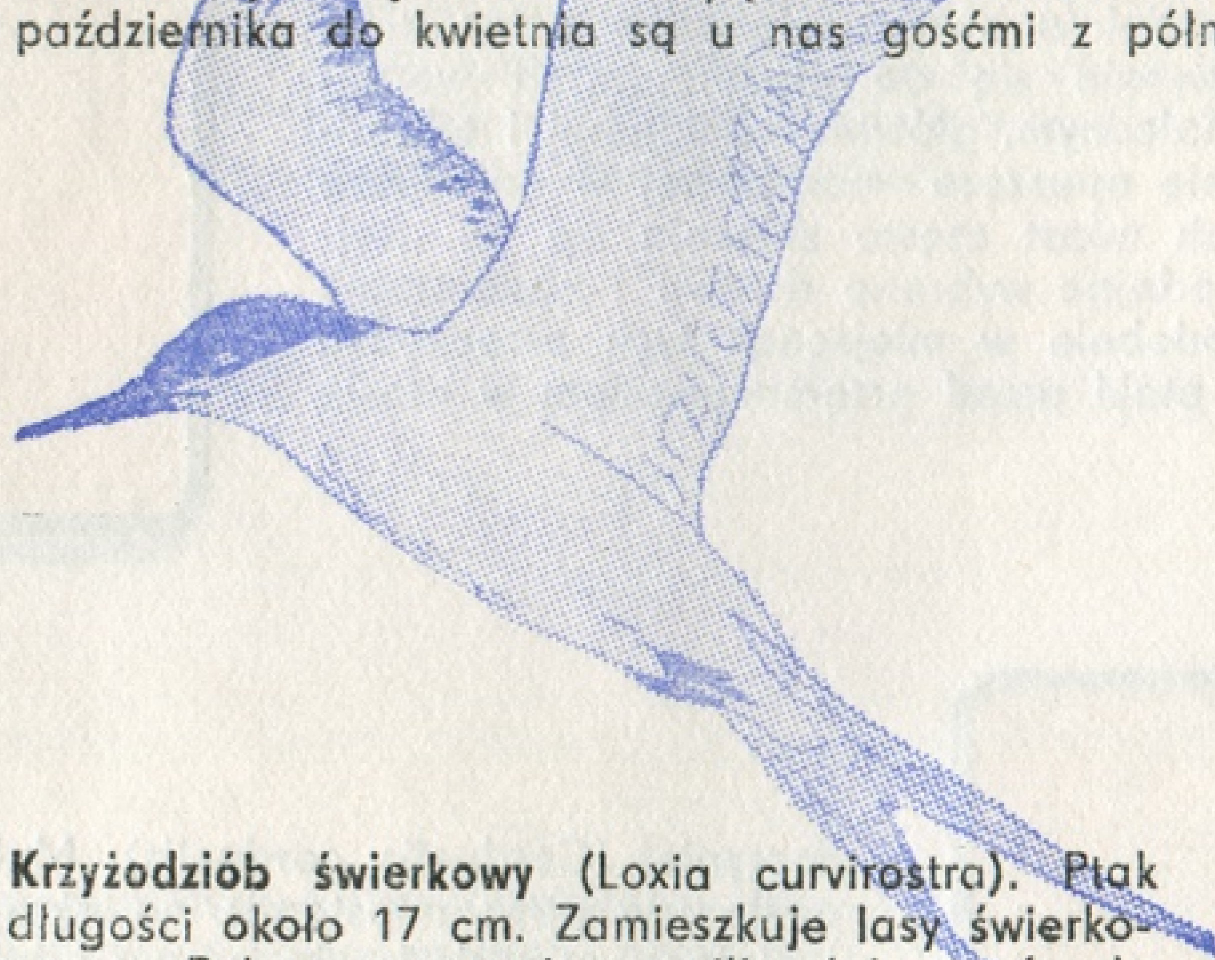
Szczygieł (Carduelis carduelis). Mniejszy od wróbla i liczniej od niego występuje poza miastami: na skrajach lasów, w zagajnikach, ogrodach i alejach, w sąsiedztwie upraw i łąk. Jest rzadkim przykładem ptaka, którego samiec i samica są prawie identycznie ubarwione. Żywi się nasionami chwastów i drzew, a także owadami. Najłatwiej można go spotkać jesienią, gdy stadko szczygłów obsiadłszy na polu suche badyle ostów z niezwykłą zręcznością wyłuskuje ich nasiona. Niektóre szczygły opuszczają Polskę na zimę, udając się na zachód i południe, część w niewielkich stadkach pozostaje w kraju. Gatunek chroniony.

Jemiołuszka (Bombycilla garrulus). Ptak wielkości szpaka, w Polsce jest zimowym gościem z dalekiej północy. Przylatuje gromadnie już w listopadzie. Najliczniej występuje w północno-wschodnich okolicach naszego kraju. Czubek na głowie ma zwykle złożony i stroszy go, gdy jest czymś zaniepokojona. Z natury nie jest płochliwa i nie boi się człowieka. Stadkami odwiedza także miejskie parki i aleje wysadzane jarzębiną, głogami, berberysem lub śnieguliczką, których jagodami się żywi. W lecie, w swoim kraju ojczystym, żywi się owadami, głównie komarami. Odlatuje z Polski z końcem zimy. Gatunek chroniony.

Gil (Pyrrhula pyrrhula). Ptak spotykany w Polsce dość rzadko, występujący liczniej w górach niż na obszarach nizinnych. Długość ciała do 19 cm. Zamieszkuje lasy iglaste, przerzedzone, lecz z gęstym podszyciem, w sąsiedztwie rzek i jezior. Podobnie jak jemiołuszki odwiedza parki, ogrody i aleje w poszukiwaniu nasion krzewów i drzew. W lecie żywi się owadami i pędami roślin. Stadka gili pojawiające się w miastach od października do kwietnia są u nas gośćmi z północy i wschodu. Gatunek chroniony.

Krzyżodziób świerkowy (Loxia curvirostra). Ptak długości około 17 cm. Zamieszkuje lasy świerkowe, w Polsce występuje najliczniej w górach. Żywi się głównie nasionami świerka, które zręcznie wyłuskuje z szyszek odpowiednio do tego przystosowanym dziobem. Specjalizacja w odżywianiu się jest przyczyną koczowniczego trybu życia krzyżodzioba. Gromadnie wędruje z okolicy do okolicy. Tam gdzie znajduje pokarm obficie, pozostaje przez kilka miesięcy, po czym można go na tym terenie nie spotkać przez kilka lat. Gatunek chroniony.

Zięba (Fringilla coelebs). Ptak wielkości wróbla, pospolity w lasach, zagajnikach, ogrodach i parkach w całym kraju. Żywi się nasionami chwastów, w lecie także owadami. Nazwę swoją otrzymała od głosu, jaki często wydaje w niezadowoleniu, przypominający słowo „ziąb". Wędrowna – do Polski przylatuje w marcu, odlatuje na południe we wrześniu i październiku. Gatunek chroniony.

Kolekcjonerstwo to wspaniała pasja. Zaproponować więc chcemy interesującą zabawę, polegającą na kompletowaniu barwnych rysunków i zdjęć z różnych dziedzin: światowej muzyki rozrywkowej, automobilizmu, sportu, geografii, historii, wojskowości, sztuki, lotnictwa...

Aby zgromadzić pełny zestaw Ilustracji Samoprzylepnych z wybranej dziedziny – należy nabyć w punktach sprzedaży RSW „Prasa–Książka–Ruch" odpowiedni zeszyt i sprzedawane oddzielnie arkusze Ilustracji Samoprzylepnych.

Każdy zeszyt, oprócz tekstu informacyjnego, zawiera miejsca do wklejania Ilustracji Samoprzylepnych. Na każdym zaś arkuszu IS znajduje się sześć odpowiednio naciętych obrazków, z których cztery dotyczą jednego wiodącego tematu, oznaczonego kolejnymi numerami, zaś dwa pozostałe zapoczątkowują nowe tematy równie interesujące. Wystarczy odkleić Ilustrację Samoprzylepną i umieścić ją w odpowiednim miejscu zeszytu, które oznaczone jest taką samą liczbą. Wypełniając w ten sposób cały zeszyt można uzyskać bogato ilustrowany, jednotematyczny album, mogący stać się podręczną encyklopedią.

Ci z kolekcjonerów, którzy nadeślą do redakcji pełny zestaw winiet tytułowych arkuszy Ilustracji Samoprzylepnych (np. „Poczet królów polskich" od nr 19–31) naklejonych na kartoniku (patrz rysunek obok) uczestniczyć będą w losowaniu cennych nagród ufundowanych przez wydawcę.

Nasz adres:

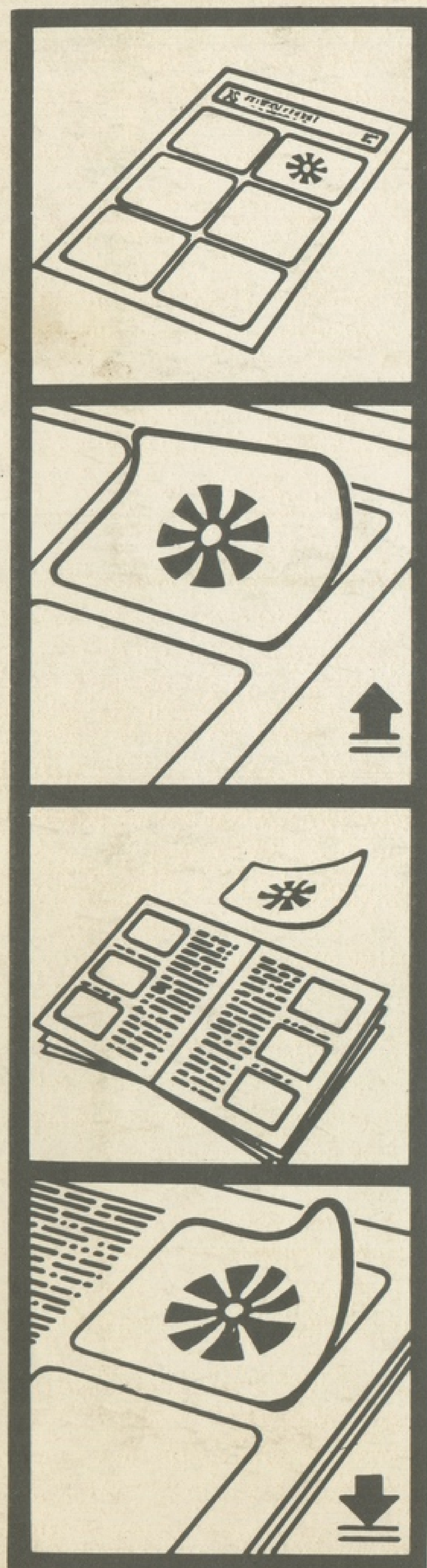
Krajowa Agencja Wydawnicza
Redakcja Wydawnictw Rysunkowych
04-087 Warszawa, ul. Igańska 15C

Oto numeracja tematów wiodących zamieszczanych na poszczególnych arkuszach Ilustracji Samoprzylepnych.

Gwiazdy muzyki rozrywkowej	1–18
Poczet królów polskich	19–31
Kontynenty – Afryka	32–44
Ptaki Polski	45–55
Samoloty, na których walczyli Polacy	56–67
Stare samochody	68–79

INSTRUKCJA

CENA ZŁ. 15,—

STARE SAMOCHODY

SAMOLOTY NA KTÓRYCH WALCZYLI POLACY

POCZET KRÓLÓW POLSKICH

PTAKI POLSKI

GWIAZDY MUZYKI ROZRYWKOWEJ

KONTYNENTY AFRYKA

NOWOŚĆ DLA KOLEKCJONERÓW

Pragniemy zaoferować Wam, za pośrednictwem doskonałych graficznie ilustracji samoprzylepnych i starannie opracowanych zeszytów, stanowiących rodzaj klaserów o różnorodnej tematyce, wydawnictwo mogące zastąpić podręczne, bogato ilustrowane encyklopedie.

Mamy nadzieję, że wielu kolekcjonerów z zadowoleniem przyjmuje proponowaną przez Krajową Agencję Wydawniczą formę gromadzenia ciekawych, a nierzadko unikalnych zbiorów, jakie zamierzamy zaoferować.

Przekonani, że nasza nowa propozycja zostanie przyjęta z zainteresowaniem, życzymy, aby znalazła ona miejsce w Waszej bibliotece jako źródło wiadomości z wybranej dziedziny.